

UK EKONOMIJA PRIJE I NAKON BREXIT REFERENDUMA

Škarica, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:481355>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

UK EKONOMIJA PRIJE I NAKON BREXIT REFERENDUMA

Mentor:

izv.prof.dr.sc. Vladimir Šimić

Student:

Marko Škarica, 2182505

Split, rujan 2019.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	3
1.1. Problem istraživanja.....	3
1.2. Predmet istraživanja.....	4
1.3. Ciljevi istraživanja.....	4
1.4. Hipoteze istraživanja.....	5
1.5. Metode istraživanja.....	5
1.6. Doprinos istraživanju.....	5
1.7. Struktura diplomskog rada.....	6
2. UK EKONOMIJA KROZ POVIJEST.....	7
2.1. Makro indikatori (pre-Brexit referendum).....	16
3. UJEDINJENO KRALJEVSTVO I EUROPSKA UNIJA.....	22
4. BREXIT.....	26
4.1. Referendum.....	26
4.2. Reakcije, posljedice te novi pregovori.....	30
4.3. Brexit i budućnost.....	32
4.4. Empirijska analiza.....	35
4.4.1. Rezultati istraživanja.....	36
4.4.2. Trend analiza utjecaja Brexit referenduma na kretanje odabranih varijabli...43	
5. ZAKLJUČAK.....	50
SAŽETAK (SUMMARY).....	52
LITERATURA.....	53
POPIS GRAFIKONA, SLIKA I TABLICA.....	55

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Glavni razlog postojanja Europske Unije je od početka bio ojačati ekonomsko-političku suradnju u Europi. Iako suradnja Ujedinjenog Kraljevstva sa EU traje od samog pridruženja Europskoj ekonomskoj zajednici 1973. godine ono je kroz povijest pokazivalo oklijevanje da se u potpunosti pridruži Uniji, najznačajnije 1997. kad su odlučili ne usvojiti euro. Središnja banka Velike Britanije (*Bank of England*) je zadržala britansku funtu, a Ujedinjeno Kraljevstvo je tako održalo svoj monetarni suverenitet.

Euroskepticizam u UK je s vremenom jačao, 2009. godine Eurobarometar (istraživački projekt Europske Komisije koji mjeri javno mišljenje zemalja članica i kandidatkinja) je pokazao da je podrška članstvu u EU najmanja u UK, uz Mađarsku i Latviju. Bruxelles je okrivljen da je regulatornim opterećenjem prema poduzećima potisnuo konkurentnost, a Njemačka da ima dominantnu ulogu u procesu odlučivanja. Svoj vrhunac UK euroskepticizam je doživio 2015. godine kada je, zbog velikog udjela populacije koja se htjela odvojiti od EU, ponovno odabrani premijer Ujedinjenog Kraljevstva David Cameron obećao provesti referendum na temu Brexita. On se godinu dana kasnije i dogodio (Cameron odstupio sa mjesta premijera), a britanski glasači su izglasali izlazak iz Europske Unije.

Ishod referenduma kao posljedica ubrzano djeluje na EU, međunarodnu trgovinu, financijska tržišta te samo građanstvo. Britanska funta je izgubila na vrijednosti te dovela do blagog općeg porasta cijena. Investicijska politika je pred novim testom jer će UK morati reorganizirati investicijske odnose sa gospodarskim partnerima. Trgovinski troškovi sa najbližim EU susjedima rastu što dovodi do pada trgovine. Britanski poduzetnici su i prije samog referenduma smanjili svoja ulaganja zbog neizvjesnosti rezultata. Prema Paulu Krugmanu, troškovi Brexita bi mogli biti oko 2% BDP-a.¹

¹ Independent (dostupno na: <https://www.independent.co.uk/news/business/brexit-paul-krugman-zero-chance-britain-better-off-eu-leave-single-market-custom-union-exports-trade-a7965871.html>)

Postavlja se pitanje kolika je bila cijena EU članstva za UK te koje se nove opcije otvaraju za UK izlaskom iz Europske Unije. Stoga je **problem istraživanja** ocijeniti utjecaj Brexita na ekonomiju Ujedinjenog Kraljevstva.

1.2. Predmet istraživanja

S obzirom na definirani problem istraživanja izveden je predmet istraživanja, te za ovaj diplomski rad on podrazumijeva analizu povijesti UK ekonomije, događaja koji su doveli do Brexit referenduma kao i sam referendum, proizašle pobjednike/gubitnike referenduma te njegove sadašnje i očekivane utjecaje s pogledom na budućnost. Analizirat će se nedavna kretanja ključnih makroekonomskih kretanja UK ekonomije te usporediti *Pre-Brexit* i *Post-Brexit* eru, tj. prije i nakon referenduma.

1.3. Ciljevi istraživanja

Cilj istraživanja je ukazati na važnost i problematiku ekonomsko-političkih odluka, te njihov „domino efekt“, tj. međuovisnost država u današnjem globaliziranom svijetu.

Poznat kao najveći razvod 21. stoljeća Brexit je jedan od najvažnijih ekonomsko-političkih događaja u nedavno vrijeme. Američki predsjednik Donald Trump pozdravio je Brexit kao pobjedu britanskog naroda. Njemačka kancelarka Angela Merkel smatra da Brexit vraća EU odnose korak unazad. Iako Europska Unija nije globalna institucija ona pokušava odgovoriti na globalizacijske izazove, a sad se suočava sa prvim izlaskom neke članice. Moguće je da će primjer UK slijediti i drugi. Na taj način Brexit predstavlja globalizacijski izazov.

Ciljevi istraživanja su:

- ocijeniti strateški, ekonomski i politički utjecaj Brexita na UK i EU
- uvidjeti ulogu UK kao zasebnog igrača na globalnom tržištu

1.4. Hipoteze istraživanja

Prema navedenom problemu, predmetu i ciljevima istraživanja postavljaju se dvije, suprotne hipoteze. One su:

H0: Brexit referendum djeluje pozitivno na UK ekonomiju i njenu perspektivu

H1: Brexit referendum djeluje negativno na UK ekonomiju i njenu perspektivu

U radu će se analizirati kretanje nekih od ključnih makroekonomskih indikatora: stope rasta BDP-a (% promjene), javni dug (% promjene), indeks potrošačkih cijena (% promjene), fiskalna bilanca (kao % BDP-a), inflacija (%), razina nezaposlenosti (%), izvoz te uvoz robe, s naglaskom na posljednje desetljeće UK ekonomije. Podatci će biti analizirani u STATISTICA 12 programu.

1.5. Metode istraživanja

S obzirom na probleme, predmet te ciljeve istraživanja metodologija diplomskog rada će obuhvaćati teorijski i empirijski dio. U teorijskom dijelu će se koristiti povijesna metoda, metode deskripcije i komparacije, metode indukcije i dedukcije, te metode analize i sinteze.

U empirijskom dijelu će se koristiti statističke metode pomoću kojih će se ispitati zadane istraživačke hipoteze.

1.6. Doprinos istraživanju

Ovim diplomskim radom će se prikazati značaj i jačina utjecaja Brexita na UK ekonomiju, kako teorijski tako i empirijski. Nastojat će se uključiti što novije podatke kroz primjenu statističke analize, te tako nadovezati na postojeću literaturu, odnosno poslužiti kao moguća podloga za neke buduće radove.

1.7. Struktura diplomskog rada

U uvodnom poglavlju određeni su problem, predmet i ciljevi istraživanja, te je prikazana struktura rada.

U drugom poglavlju bit će prikazana UK ekonomija kroz povijest, s njenim bitnijim događajima.

Treće poglavlje će prikazati razvoj događaja koji su doveli do samog Brexit referenduma, oslanjajući se na EU-UK relaciju.

Četvrto poglavlje će prikazati sam događaj referenduma, kako se odvio i koje je implikacije imao (i kakve su one u odnosu na RH). Kroz teorijsku i empirijsku analizu dat će se odgovor koja se istraživačka hipoteza prihvaća.

Kroz kratki osvrt dat će se zaključak na temu, oslanjajući se na pogled prema budućnosti.

2. UK EKONOMIJA KROZ POVIJEST

Budući da su 16. i 17. stoljeće donijeli brojne ekonomske promjene koje su bile podloga industrijskoj revoluciji za Ujedinjeno Kraljevstvo je poseban značaj imalo širenje trgovine na Atlantik i Aziju. U to vrijeme glavno gospodarsko središte Europe je bio Mediteran, posebno sjever Italije. No s vremenom sjeverne države znatno jačaju i preuzimaju glavnu riječ.

John Leland tzv. „*otac engleske povijesti*“, u svojim je putovanjima opisivao promet, industriju i tržišta u lokalnim ekonomijama. Pokazao je da se zbog novih industrijskih i komercijalnih mogućnosti, posebice proizvodnje tkanine, mali gradovi šire. Poduzetnici su također sve više ulagali u manje gradove. Stanovništvo se povećavalo, a ponuda novca je rasla, zbog velikih količina izvoza srebra i zlata Španjolske i Portugala iz Novog svijeta putem Europe. Tako su se počeli javljati i razni inflatorni pritisci, što je postavljalo podlogu društvenog jaza između bogatih i siromašnih.²

Tvrtke s privatnim vlasništvom trgovale su s kolonijama u Sjevernoj Americi i Indiji, pa se unutar Britanskog Carstva izvoz počeo povećavati. Najveći značaj imala je tkanina, koja je svoje zlatno doba³ imala za vrijeme Henrika VIII-og. Bila je glavni izvoznik i najvažniji poslodavac nakon poljoprivrede, omogućila je veliki uvoz drugih stranih roba i bila razlog velikog profita Londona i ostalih gradova. Rasla je i proizvodnja ugljena i željeza.

Trgovinu je u rastu pratila i industrija te je viši i srednji sloj imao sve bolji životni standard. Niži slojevi su imali problema s prehranom zbog niza loših žetvi (englesko stanovništvo se pretežito hranilo vlastitim poljoprivrednim proizvodima) no cijene nisu rasle, kao u nekim drugim zemljama, te se u 17. stoljeću opskrba hranom poboljšala.

² Hoyle, R.W. (1998): *Taxation and the mid-Tudor crisis*, Economic History Review 51#4

³ Ramsay, G.D. (1965): *The Wiltshire Woollen Industry in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, Frank Cass&Co. Ltd, Oxon

18. stoljeće je donijelo nastavak ekonomskog uspjeha jer su poduzetnici širili opseg svojih poslovanja širem svijeta. Londonska vlada je uključivanjem privatno financiranih tvrtki za osnivanje trgovačkih kuća i otvaranje uvozno-izvoznih poduzeća širom svijeta konstantno poboljšavala privatni sektor. Prvo je ostvarena veza s Rusijom, zatim sa Indijom i Kanadom. Sudjelovanjem u ratovima Britanci su stekli dominaciju u trgovini s Indijom i Zapadnom Afrikom. Primjerice, izvoz je 1700. godine iznosio 6,5 milijun funti, a 1800. čak 43 milijuna. Jedinu sličnu trgovinsku snagu u Europi imala je Nizozemska, a unatoč gubitku 13 kolonija ostvaren je i dobar odnos sa Sjevernom Amerikom.⁴

Nastupilo je doba merkantilizma, a cilj je bio ostvarivanje trgovinskih viškova kako bi se zlato i srebro slijevali u London. Vlada je svoj dio namirivala kroz poreze i carine, ostatak je išao britanskim trgovcima. Velik dio prihoda išao je na Kraljevsku Mornaricu.

Usljedila je industrijska revolucija te je Britanija u periodu između 1770-ih i 1820-ih doživjela ubrzani proces ekonomskih promjena koje su agrarno gospodarstvo pretvorile u industrijsko. Osigurani su pravni i kulturni temelji prema poduzetnicima da uđu u industrijsku revoluciju, nova institucionalna struktura osigurala je vlasnička prava i političku sigurnost, a ljudski kapital je kroz obrazovanje sve više rastao. Promjene su najviše zahvatile već razvijena tržišta rada i financijska tržišta, pa su gradovi u razvoju najviše profitirali.⁵

Tako je započeo prijelaz sa prethodnog ručnog rada i rada koji se temeljio na životinjama Velike Britanije prema strojnoj proizvodnji. Počelo je s mehanizacijom tekstilne industrije, razvojem proizvodnje željeza i povećanom upotrebom ugljena. Poboljšane su prometnice i željeznice, te uvedeni novi kanali. Tvornice su se povlačile od radova niske produktivnosti ka urbanim poslovima visoke produktivnosti.

Razvoj metalnih alatnih strojeva početkom 19. stoljeća olakšao je proizvodnju strojeva za druge industrije te su se učinci tokom 19. stoljeća proširili na Europu i Sjevernu Ameriku.

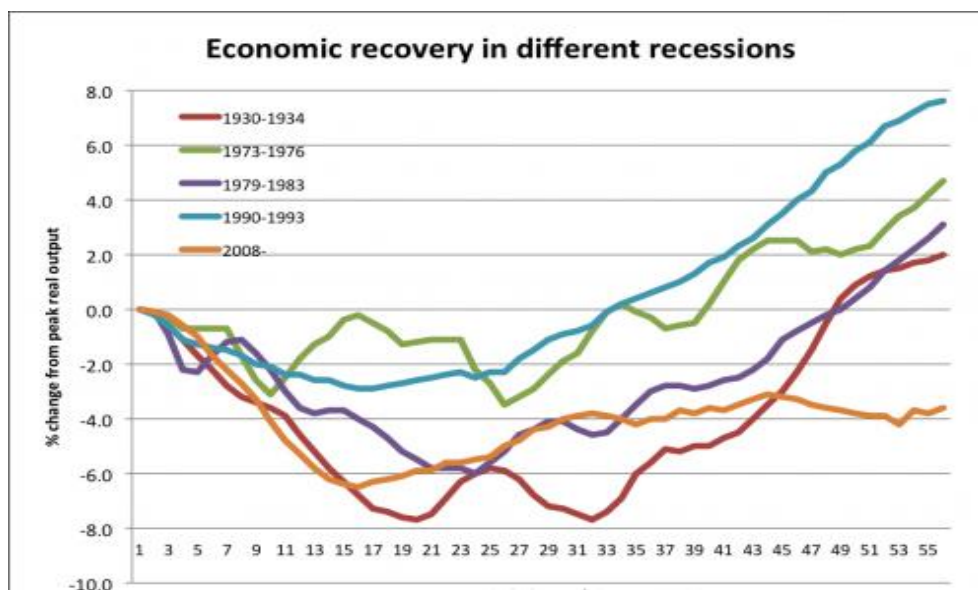
⁴ May, T. (1987.): *An economic and social history of Britain: 1760-1970*, Longman House, Harlow.

⁵ Wrigley, E.A. (2018.): *Reconsidering the Industrial Revolution: England and Wales*, *Journal of Interdisciplinary History* 49.01, 9-42.

Između 1870. i 1900. godine ekonomska proizvodnja po glavi stanovništva u Britaniji i Irskoj je porasla za 500 posto, označavajući tako ogroman porast životnog standarda te je bila druga po veličini u svijetu, iza Australije. Bila je vodeća u domaćem i inozemnom bankarstvu, poduzetništvu i trgovini.⁶

Usljedilo je razdoblje depresije, deflacije i pada gospodarske prevlasti Ujedinjenog Kraljevstva. Dok je u SAD-u gospodarstvo raslo na leđima tehnika masovne proizvodnje i rastuće učinkovitosti Ujedinjeno Kraljevstvo je bilo vezano za „Zlatni standard“⁷ te doživljavalo deflaciju i stagnirani rast. Nakon Prvog svjetskog rata je rasla nezaposlenost i ostala visoka sve do Drugog svjetskog rata. Naknada za nezaposlenost je doživjela svoj minimum u 1930.-ma za vrijeme „Velike depresije“, nezaposleni su bili izloženi apsolutnom siromaštvu.⁸ Velika depresija, ili „*Veliko potonuće*“ bila je najveća i najdublja ekonomska depresija Britanije u 20. stoljeću, svjetska trgovina opala je za polovicu a dobit pala u gotovo svim sektorima. Najteže su pogođena industrijska i rudarska područja na sjeveru Engleske, Škotske, Sjeverne Irske i Walesa.

Slika 1: Ekonomski oporavak UK od recesija (postotna promjena u realnom BDP-u)

Izvor: ONS - Office for National Statistics (<https://www.ons.gov.uk/>)

⁶ Wikipedia (dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Economic_history_of_the_United_Kingdom)

⁷ Gold standard – monetarni sustav u kojem se standardna ekonomska jedinica temelji na fiksnoj količini zlata.

⁸ Economics Help (dostupno na: <https://www.economicshelp.org/blog/7483/economics/the-uk-economy-in-the-1930s/>)

Na slici 1 možemo vidjeti kako se gospodarstvo UK oporavljalo od pojedinih recesija nakon broja mjeseci od početka recesije. Zanimljiva je usporedba velike depresije (1930-1934) s nedavnom globalnom recesijom, jer je vidljivo da je nakon 15 mjeseci pad BDP-a bio isti. Velika depresija je imala i niži pad BDP-a (8%) ,no nakon 33 mjeseca gospodarstvo se počelo snažno oporavljati, za razliku od današnje recesije, koja traje znatno duže.

Napuštanjem zlatnog standarda 1931. godine vladi je bilo omogućeno provođenje ekspanzivnije monetarne politike. Smanjene su kamatne stope, ciljane veća inflacija te je funta devalvirana. Tako je zaustavljena deflacija, potaknuta je domaća potražnja i britanski izvoz te se povećala novčana masa.⁹

1940-te i 1950-te su bile razdoblja štednje, ali i pune zaposlenosti. Iako se Britanija i dalje oporavljala od Velike depresije može se reći da je životni standard porastao zbog pojave raznih novih proizvoda, poput usisavača i perilice rublja, što je označilo novu eru potrošnje.¹⁰ To je ujedno i maskiralo pad konkurentnosti britanske ekonomije u odnosu na Njemačku, Japan i SAD, a glavni razlozi su bili:¹¹

- nedostatak sposobnosti za inovacije
- loši industrijski odnosi zbog brojnih štrajkova (sukob vlasnika/menadžera i sindikata) – u kontrastu na Japan gdje su radnici slavili svoje tvrtke
- pokušaji umjerenih reformi sindikata, koji su bili odbijeni
- nedostatak infrastrukture javnog sektora (s velikim poslijeratnim dugom Britanija se borila s ulaganjima u promet i tehnologiju)
- manjak energije (u odnosu na poražene zemlje u ratu (Njemačka, Japan) koje su uložile više energije i truda u poslovanje

⁹ Economics Help (dostupno na: <https://www.economicshelp.org/blog/7483/economics/the-uk-economy-in-the-1930s/>)

¹⁰ Economics Help (dostupno na: <https://econ.economicshelp.org/2010/02/post-war-economic-britain.html>)

¹¹ Economics Help (dostupno na: <https://econ.economicshelp.org/2010/02/economy-in-1960s-and-1970s.html>)

1970-ih rastu cijene nekretnina i kredita. Banka Engleske (osnovana 1694. godine) deregulirala je hipotekarno tržište, tj. sad su banke mogle posuđivati hipoteke, što je dovelo rasta cijena kuća i bogatstva potrošača. Počelo je i masovnije korištenje kreditnih kartica što je stvorilo potrošački mjehurić. Vlada se pokušavala boriti sa nezaposlenošću putem viših kamatnih stopa. To je dovelo do industrijskih nemira i štrajkova. Vratila se recesija, sa uporištem u cijeni nafte.

Britanija je uz rastuće prihode i jeftin benzin s oduševljenjem prihvatila automobile, sve do naftne krize iz 1973. Cijena benzina se više nego udvostručila a Ujedinjeno Kraljevstvo se suočilo sa energetsom krizom uz rast inflacije. Uvedene su hitne mjere za uštedu benzina.¹² Dakle opet je došlo do razdoblja štednje, no ljudi su se ovaj put teže mirili s tim jer su navikli na viši životni standard u smislu korištenja raznih usluga koje prije nisu postojale.

Visoka inflacija u UK učinila je robu manje konkurentnom a domaća potrošnja je ostala jaka, usisavajući više uvoza. Zbog manjih prihoda od ulaganja došlo je do zabrinutosti financiranja deficita tekućeg računa te je Britanija 1976. morala od MMF-a zatražiti pomoć, jamstvo od 2.3 milijarde funti uz razlog ogromnih razina nezaposlenosti i inflacije. MMF je tražio smanjenje troškova te je do 1977. ekonomija pokazivala znakove oporavka. Funta je ojačala te se platna bilanca poboljšala. No ta oporavak nije bio dugog vijeka jer je 1980-ih opet došlo do ekonomskih nestabilnosti. Dok je vlada pokušavala kontrolirati inflaciju došlo je do recesije 1981. godine koja je pogodila proizvodnju i uzrokovala porast nezaposlenosti na preko 3 milijuna.

Vlada je za vrijeme recesije 1980. provela deflacijske mjere kako bi smanjila inflaciju i javnu potrošnju. Recesija nije dugo trajala no nezaposlenost je opet bila ogromna, 1984. je iznosila preko 3 milijuna što je bilo čudno za period od 2 godine nakon završetka recesije i ponovne uspostave rasta.

¹² Economics Help (dostupno na: <https://econ.economicshelp.org/2010/02/economy-of-1970s.html>)

Došlo je i do ideoloških promjena. Konzervativci su slijedili oblik monetarizma i slobodnog tržišta, pod utjecajem Milтона Friedmana. Dogodile su se reforme na strani ponude, uključujući privatizaciju, smanjenje snaga sindikata, deregulaciju i niže stope poreza na dohodak, sve to uz izbor Margaret Thatcher na mjesto premijerke, koja je tu dužnost obavljala od 1979. do 1990. godine (tzv. Thatcher era, „*Thatcherism*“).

Tako je bila naglašena tržišna politika u odnosu na industrijsku. Vlada Thatcher je inicirala razvoj novog financijskog centra, privatizirane su tvrtke pod državnom kontrolom, uključujući British Aerospace (1981), British Telecom (1984), Rolls-Royce (1987), British Steel Corporation (1988), a industrije električne energije, plina i vode su podijeljene i rasprodane. Zbog privatizacije državnih tvrtki povećan je udio vlasništva u Britaniji, udio odraslog stanovništva koji je posjedovao dionice skočio je sa 7% (1979.) na 25% (1989.).¹³

Ključni poticaj britanskom gospodarstvu donio je Jedinštveni Europski Akt¹⁴, kojeg je Thatcher potpisala sa Europskom Zajednicom 1986. Njime je omogućeno slobodno kretanje roba unutar prostora današnje Europske Unije. Britansko gospodarstvo krajem 1980-ih je doživjelo procvat od preko 4% rasta godišnje, tada nazvano „britansko ekonomsko čudo“, pa su pristalice Margaret Thatcher tvrdile da je upravo *Thatcherism* razlog procvata.

Kako bilo, 1990-e su počele s još jednom recesijom, a Thatcher je dala ostavku. Za novog premijera izabran je John Major. Recesija je ujedno bila i najduža u Velikoj Britaniji nakon razdoblja velike depresije 60 godina ranije. Kamatne stope su povećane radi kontrole inflacije, a iako pad proizvodnje nije bio tako jak 3 milijuna ljudi je bilo nezaposleno. Recesija je završila 1993., a inflacija je smanjena sa 10% na 3%.

¹³ Wikipedia (dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Economic_history_of_the_United_Kingdom)

¹⁴ Single European Act (SEA) – prva velika revizija Rimskog ugovora iz 1957., temeljni cilj mu je bio stvaranje jedinstvenog tržišta unutar Europske zajednice do 1992. godine u vidu uklanjanja barijera te povećanja harmonizacije i konkurentnosti među zemljama.

U rujnu 1992. Britanija je prekinula članstvo u ERM-u¹⁵ (*crna srijeda*). S vezanom funtom za tečajevu EU, a koristeći njemačku marku kao osnovu Britaniji je donijelo probleme u vidu ograničenja postavljenih od strane ERM-a. To je vršilo pritisak a funtu te konačno dovelo do pada valute. Izlaskom je uslijedilo postupno smanjenje kamatnih stopa tijekom slijedećih godina, a nezaposlenost je pala na 1.7 milijuna.¹⁶

Time je dosta štete nanijeto i tržištu nekretnina, ljudi si više nisu bili u stanju priuštiti ogromne hipotekarne kredite i cijene kuća su padale sve do 1995.

1997. Vlada novoizabranog premijera Tonya Blaira dala je ovlasti „*Bank of England*“ da postane neovisna i time dobije kontrolu nad određivanjem kamatnih stopa. Tako je uporaba kamatnih stopa prestala biti politički alat, a nadzor nad bankama dat je Agenciji za financijske usluge. Uvedene su i strategije za širenje javnog sektora i smanjenje nezaposlenosti, te minimalna plaća.

Glavni cilj bio je zadržati indeks maloprodajnih cijena (RPI) unutar 2,5% na mjesečnoj razini kao mjeru inflacije.¹⁷ I u tome su uspjeli, s obzirom na prijašnje probleme inflacija je ostajala niska. Kako se bližio kraj desetljeća nezaposlenost je padala, gospodarski rast je bio pozitivan a ostvaren je i proračunski suficit.

Na prijelazu u novo tisućljeće činilo se da suficiti velikih ekonomija poput SAD-a i Velike Britanije označavaju veliku pobjedu tržišne ekonomije. Poznata je izjava Krugmana (1997) “ako želite jednostavan model predviđanja stope nezaposlenosti u SAD-u tijekom slijedećih nekoliko godina to će biti ono što Alan Greenspan želi, plus/minus slučajna greška koja odražava da on nije Bog“¹⁸, odražavajući tako rasprostranjenu vjeru u tadašnjeg upravitelja federalnih rezervi.

¹⁵ European Exchange Rate Mechanism – sustav koji je Europska Zajednica uvela 1979. kao dio monetarnog sustava radi smanjenja varijabilnosti tečaja i postizanja monetarne stabilnosti u Europi.

¹⁶ Wikipedia (dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Economic_history_of_the_United_Kingdom)

¹⁷ Economics Help (dostupno na: <https://econ.economicshelp.org/2010/02/uk-economy-in-1990s.html>)

¹⁸ Economist, (dostupno na: <https://www.economist.com/finance-and-economics/2008/01/24/faulty-powers>)

No, teroristički napadi 2001. godine doveli su američku ekonomiju do blage recesije te je SAD nakon nekog vremena morao smanjiti porez na dohodak, a Britanija povećati državnu potrošnju. To je obe zemlje odvelo iz suficita u deficit.¹⁹

Ista godina označila je i novi mandat Tonya Blaira, te je njegova vlada uz povećanu potrošnju povećavala i poreze i zaduživanje. Htjeli su povećanu potrošnju na javne usluge te općenito širi javni sektor. Budući da je Britanija tada bila u ratu sa Afganistanom, a 2003. i sa Irakom to je dovelo do potrošnje i do nekoliko milijardi funti godišnje. Britanska javnost je na sve to gledala kontroverzno pa se vladina popularnost smanjivala, no Blair je 2005. dobio i treći mandat. Ipak, dvije godine kasnije odstupio je s mjesta premijera te tako zaokružio puno desetljeće na tom mjestu. Naslijedio ga je Gordon Brown, kancelar riznice za vrijeme Blairove vlade.

Kontrola kamatnih stopa je i dalje bila glavni faktor stabilnosti britanske ekonomije te su stope rasta bile dosljedne od 1,5% do 3 % u razdoblju od 2000. do 2008. Funta je varirala, od najniže razine 2001. kad je vrijedila 1,37 američkih dolara do 2007. porasla na 2\$. U odnosu na euro bila je stabilna.

Unatoč stalnom porastu ekonomije nezaposlenost se povećavala zbog gubitka velikog broja proizvodnih radnih mjesta, tvrtki koje su se našle u financijskim problemima/koje su zbog troškova rada prebacivale svoje poslovanje u inozemstvo. Najviše je tad pogođena automobilska industrija. Peugeot se povukao iz UK, Vauxhall i Ford su znatno smanjili svoje poslovanje u UK a MG Rover je 2005. otišao u likvidaciju. Izgubljeno je više od 6 tisuća radnih mjesta u automobilskoj proizvodnji te preko 20 tisuća u povezanim industrijama.²⁰

¹⁹ Economics Help (dostupno na: <https://econ.economicshelp.org/2009/12/economics-of-naughties.html>)

²⁰ Wikipedia (dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Economic_history_of_the_United_Kingdom)

2008. godine došlo je do globalne recesije, činilo se tad da više nijedna financijska institucija nije sigurna. Ujedinjeno Kraljevstvo je u recesiju ušlo u drugom kvartalu a prema Uredu za nacionalnu statistiku (ONS) iz nje izašlo u posljednjem kvartalu 2009. godine, slijedeći tako ostale ekonomske sile (SAD, Njemačku, Japan, Francusku). Provedene su mjere ekspanzivne fiskalne politike, mjere monetarne politike kako bi se smanjila prijetnja deflacije, te su smanjene kamatne stope. Bila je to prva recesija za Britaniju od 1991. godine, a uzrokovala je najveći pad BDP-a od razdoblja Velike depresije.²¹

Taj period označio je i pad laburističke vlade pa su 2010. pobijedili konzervativci, a novi premijer postao je David Cameron. Njegova vlada bila je suočena sa smanjenjem prethodne velike državne potrošnje te velikog državnog duga. Znatna poboljšanja ostvarena su 2013. kad je ostvaren značajan gospodarski rast te pad nezaposlenosti. Od drugog kvartala Velika Britanija nastavila je rasti pet uzastopnih kvartala. Inflacija je pala na niskih 1,6%, a nezaposlenost na najmanju razinu od 2009. godine, 6,8%. Zaposlenost je bila impresivna, čak 30,5 milijuna zaposlenih te je ispunjen i cilj deficita od 107 milijardi funti za 2014. godinu.

MMF je prognozirao sve veći rast UK ekonomije i Britanije se tako vratila na vrata velikih gospodarskih sila, posebno u vrijeme kad su neke EU zemlje, poput Italije i Francuske, stagnirale.²²

Uz takve ekonomske rezultate te uvijek prisutan EU skepticizam, počelo se unutar Britanije postavljati sve više pitanja treba li UK ostati u EU.

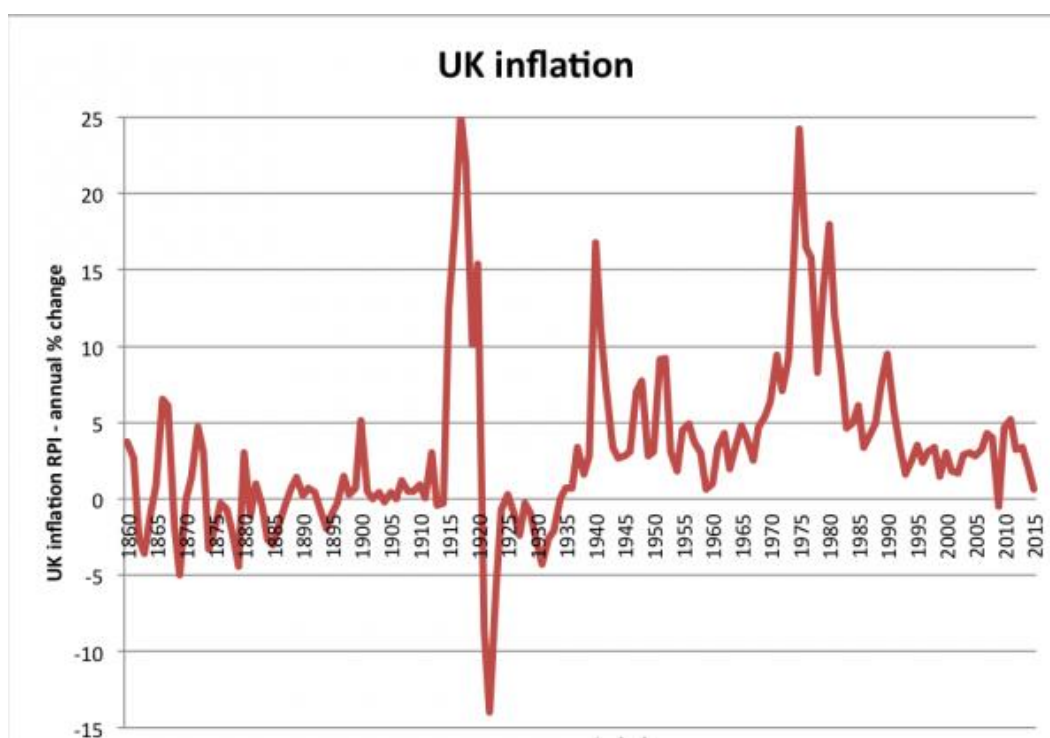
²¹ Wikipedia (dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Economic_history_of_the_United_Kingdom)

²² Wikipedia (dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Economic_history_of_the_United_Kingdom)

2.1. Makro indikatori (pre-Brexit referendum)

Ovo poglavlje daje kratki pregled kretanja makroekonomskih varijabli Ujedinjenog Kraljevstva (inflacije, nezaposlenosti, realnog BDP-a, državnog duga) u periodu prije Brexit referenduma te prikazuje najvažnije trgovinske partnere Ujedinjenog Kraljevstva.

Slika 2: UK inflacija, godišnja promjena (1860-2015)

Izvor: ONS - Office for National Statistics (<https://www.ons.gov.uk/>)

Kao što vidimo na slici, Ujedinjeno Kraljevstvo je prvu značajnu inflaciju doživjelo nakon Prvog svjetskog rata, što je imalo za posljedicu deflaciju u ranim 1920-im i 1930-im godinama. May (1987) u svom djelu navodi kako je ključni razlog deflacije bio precijenjeni devizni tečaj („Zlatni standard“). Funta je bila 10 posto precijenjena u odnosu na dolar, što bi značilo da su britanske cijene bile 10 posto previsoke.²³ Montagu Norman, tadašnji guverner Bank of

²³ May, T. (1987.): *An economic and social history of Britain: 1760-1970*, Longman House, Harlow.

England koji je ujedno bio i vodeći zagovaratelj zlatnog standarda priznao je da je standard bio pogreška te je 1931 funta isti napustila.

Sličnu visoku (preko 25%) inflaciju Britanija je još doživjela u 1970-ima, što je bila posljedica velikog rasta cijena nafte, ali i porasta plaća zbog jakih sindikata. Općenito, UK je u poslijeratnom razdoblju doživjelo veliki gospodarski rast uz umjerenu inflaciju.

Slika 3: UK nezaposlenost u % (1881-2013)

Izvor: ONS

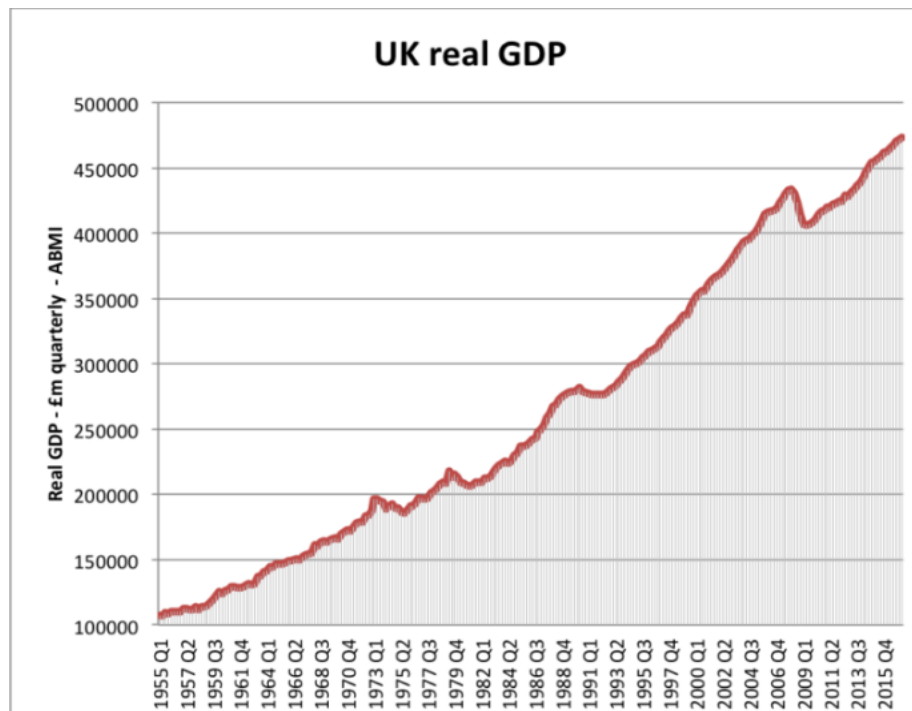
Prema Mayu (1987), od svih faktora koji kroje mišljenja ljudi oko Britanije najveća je bila nezaposlenost.²⁴ I kao što vidimo na slici, Britanija je najveće rate nezaposlenosti imala u periodu između dva svjetska rata. Na to su utjecali različiti čimbenici, spol, dob, zanimanje, vještina, regija.

²⁴ May, T. (1987.): *An economic and social history of Britain: 1760-1970*, Longman House, Harlow.

Muškarci stariji od 45 godina nisu riskirali da postanu nezaposleni u odnosu na mlađe muškarce, zbog teškog nalaska novog posla. Neke su industrije, u kojima dominira ženska radna snaga, manje patile od proizvodnih industrija u kojima je dominirala muška radna snaga. Veliku ulogu imala je i regionalna lokacija, tu je najveći značaj imao London koji je u predratnom razdoblju imao dvostruko veću nezaposlenost od državnog prosjeka, a nakon rata (prvog svjetskog rata) jedva pola od državnog prosjeka.²⁵

1950-te i 1960-te su bile razdoblje pune zaposlenosti, rezultat globalnog poslijeratnog ekonomskog procvata i posvećenosti punoj zaposlenosti. Uslijedila je recesija nakon šoka cijena nafte (1973.), nastala je strukturna nezaposlenost²⁶ te je pao proizvodni sektor.

Slika 4: UK realni BDP, u milijardama funti (1955-2015)

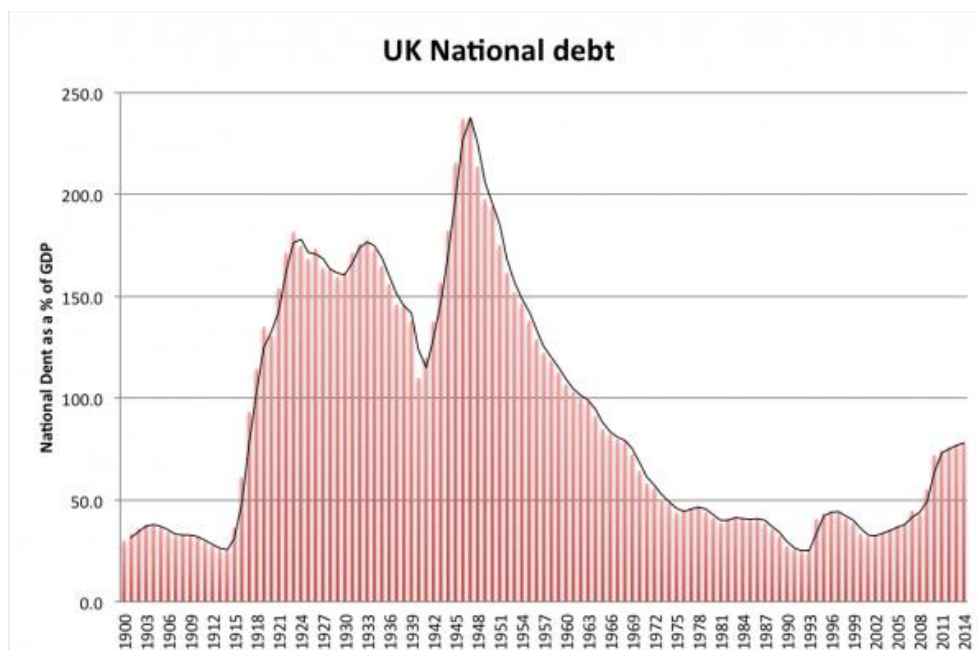
Izvor: ONS

Nacionalna proizvodnja UK je konstantno rasla nakon razdoblja svjetskog rata, te danas (2018.) ona iznosi 527 milijardi funti, što predstavlja 4.5% svjetske ekonomije.

²⁵ May, T. (1987.): *An economic and social history of Britain: 1760-1970*, Longman House, Harlow

²⁶ Neusklađenost radne snage zbog promjene industrijskih faktora.

Slika 5: Nacionalni dug UK kao postotak BDP-a (1900-2014)

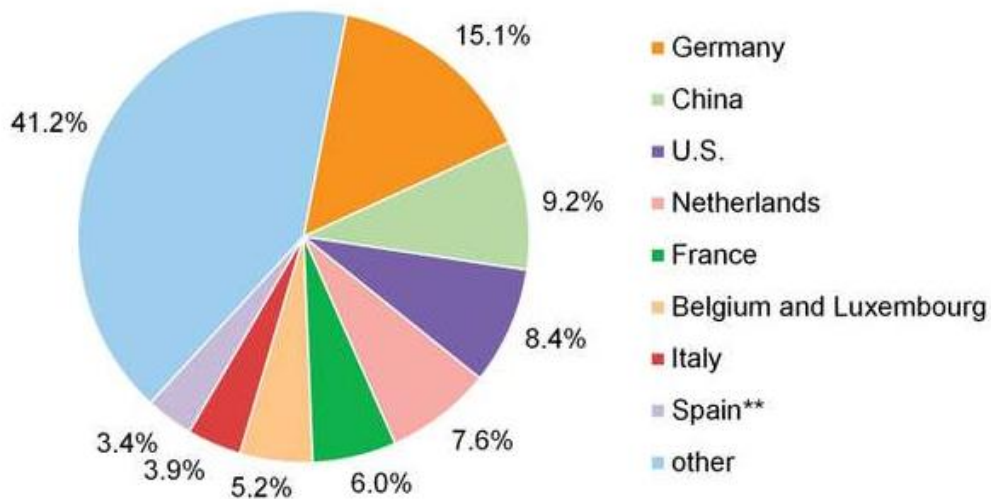

Izvor: ONS

Ujedinjeno Kraljevstvo je najveći dug imalo na kraju Drugog svjetskog rata, kad je premašio 200% BDP-a, a gledajući cijelo 20. stoljeće rijetko kad je bio ispod 50 posto. Trenutne razine nisu zabrinjavajuće, UK je i u vrijeme najvećeg duga uspjelo pokrenuti univerzalnu nacionalnu zdravstvenu uslugu, započelo sa općim socijalnim davanjima i postavilo temelje za desetljeća gospodarskog rasta.

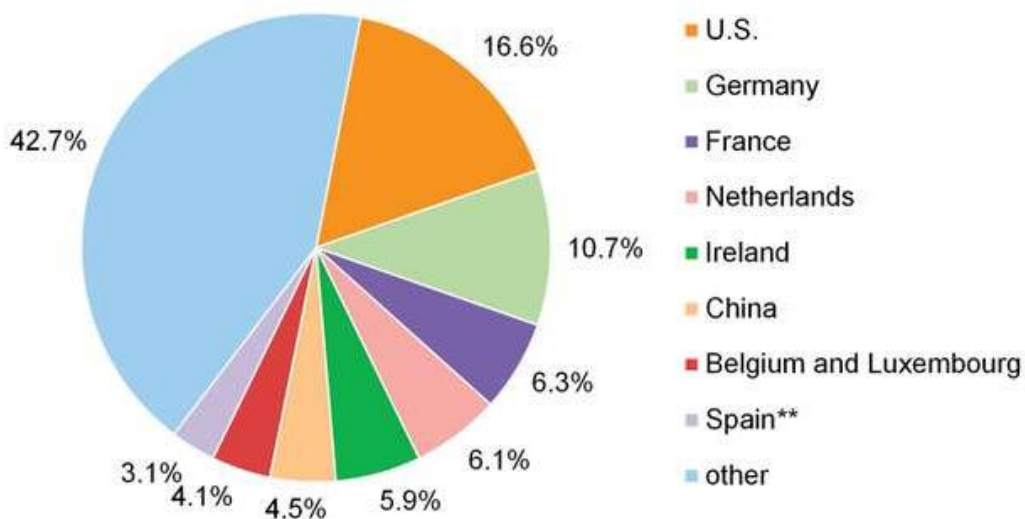
Slika 6: Najvažnija uvozna tržišta UK (2015.)

United Kingdom major import sources (2015)*

Slika 7: Najvažnije UK izvozne destinacije (2015.)

United Kingdom major export destinations (2015)*

Izvor: Encyclopedia Britannica (dostupno na: <https://www.britannica.com>)

S obzirom da gotovo polovica BDP-a otpada na trgovinu ona je uvijek bila ključna za UK ekonomiju, a proteklih godina i uvoz i izvoz rastu. Glavnina izvoza uključuje strojeve, automobile, elektroničku opremu te usluge, posebno financijske. UK uvozi otprilike desetinu svojih prehrambenih proizvoda te trećinu strojeva i transportne opreme.

Na slikama 6 i 7 možemo vidjeti da više od polovine trgovine Ujedinjeno Kraljevstvo obavlja sa članicama EU, SAD-om te Kinom, a nešto više od 40% otpada na druge razvijene države (Japan, Južna Koreja, Turska, itd.)

Njemačka je i dalje vodeći dobavljač, slijede je Kina, SAD, Nizozemska, Francuska, itd... SAD je najvažnije izvozno tržište, slijede ih Njemačka, Francuska, Nizozemska, Irska...

3. UJEDINJENO KRALJEVSTVO I EUROPSKA UNIJA

Potpore Europskoj Uniji tradicionalno su uvijek bile najniže u Ujedinjenom Kraljevstvu. Narod UK se uvijek najmanje osjećao dijelom europskog identiteta, a svoj domaći suverenitet su uvijek gledali na poseban način. Za vrijeme članstva u EU Ujedinjeno Kraljevstvo je imalo čak 4 nesudjelovanja u određenim područjima politika Europske Unije, te je u tome bilo vodeće.

Počeci euroskepticizma svoje korijene vuku od kraja Drugog svjetskog rata, kad je nakon pada Berlina Winston Churchill 1946. godine u Zurichu održao govor u kojem navodi svoju viziju neke vrste Sjedinjenih Američkih Država u Europi, ali da ključnu ulogu u tome moraju voditi Njemačka i Francuska. UK je iz rata izašlo kao pobjednik, te uživajući dobre odnose sa SAD-om nisu imali namjere biti dio „srca buduće Europe“.

Njemačka i Francuska su 1951. formirale Europsku zajednicu za ugljen i čelik, a 1957. godine Europsku ekonomsku zajednicu. UK je tad poslalo običnog trgovačkog službenika kao pukog promatrača potpisivanja Rimskog ugovora.²⁷

Neulaskom u zajednicu UK je sebi otežalo trgovinsku pregovaračku moć, europske zemlje ostvarivale su veće stope rasta, a udio UK-a u svjetskoj trgovini je opadao. 1961. premijer Harold Macmillan predao je zahtjev za članstvo u EEZ, navodeći kako bi daljnje odsustvo bilo štetno za UK. Jedan od najistaknutijih euroskeptika ikad Hugh Gaitskell izjavio je tad da će pridruživanje saveznoj Europi biti „kraj Britanije kao neovisne europske države, kraj jedne povijesti“.

²⁷ Guardian (dostupno na: <https://www.theguardian.com/politics/2016/feb/07/british-euroscepticism-a-brief-history>)

Glavni protivnik zahtjeva za članstvo bio je francuski predsjednik Charles de Gaulle, smatrao je da će UK sabotirati zajednicu te je na glasanju 1963. Francuska uistinu bila jedini glas protiv UK ulaza. Desetljeće kasnije (1973.) vlada Edwarda Heatha je konačno uspjela i uvela UK u Europsku zajednicu. 1974. laburistički premijer Harold Wilson obećavao je da će se pitanje članstva razmatrati nakon pregovora o uvjetima članstva, te je došlo do referenduma. 67% ljudi je podržalo ostanak u EZ, a euroskeptici su izjavljivali da takav rezultat ostavlja neizvjesnost za UK, budući da ih to veže na aktivnu ulogu u politici Europe. S druge strane Margaret Thatcher je vodila kampanju ostanaka u EZ, četiri godine ona je postala premijerka te 1986. godine potpisala Jedinostveni Europski Akt. Njezin govor u Bruggeu dvije godine kasnije dao je povoda novim euroskepticima, izjavivši da bi koncentracija vlasti u središtu Europe bila štetna po UK te da bi to moglo ugroziti zajedničke ciljeve.²⁸

Nova generacija euroskeptika vjerovala je da je izvorna vizija jedinstvenog trgovačkog područja zamijenjena francusko-njemačkim ambicijama ekonomsko-političke unije. Thatcher je sve više dolazila u sukob sa suradnicima oko europskih pitanja pa je unatoč dobrim gospodarskim rezultatima dala ostavku 1990. godine. Kao što je već navedeno 1992. je UK odstupilo iz mehanizma europskog tečaja.

Thatcherin nasljednik John Major također je imao sukobe sa euroskepticima unutar svog kabineta, te njegova vlada nije bila moguća na duže staze. Kad je Tony Blair poveo laburiste u 1994. obećao je da će voditi Britansku vladu koja se opredjeljuje za EU te da je, u vidu dobrih uvjeta, moguće i prihvaćanje eura kao valute.

Kancelar riznice Gordon Brown bio je poput Blaira proEuropljanin ali je za razliku od njega imao sumnje u euro. Tu je nastao novi val sukoba te su na tom valu euroskeptici počeli otvoreno razgovarati o izlasku iz EU. Taj val nije prestao ni do samog referenduma, a najviše se tim mučio David Cameron, premijer koji se još 2005. predstavio kao potencijalni vođa Torya²⁹, euroskeptika za koje je govorio da moraju prestati „lupati po Europi“.³⁰

²⁸ Guardian (dostupno na: <https://www.theguardian.com/politics/2016/feb/07/british-euroscepticism-a-brief-history>)

²⁹ Tory – britanska politička filozofija zasnovana na tradicionalizmu i konzervatizmu.

³⁰ Guardian (dostupno na: <https://www.theguardian.com/politics/2016/feb/07/british-euroscepticism-a-brief-history>)

Stiglitz u svom djelu (2017.) navodi kako je Velika Britanija bila mudra kada nije preuzela euro. U 2016. godini (netom prije referendumu) ponosila se manjom stopom nezaposlenosti od ostatka Europe, 5 prema 8,7 posto. No velikom broju stanovnika nije bilo dobro, plaće i produktivnost su stagnerali, a prijatnije države da će smanjiti davanja za socijalu činila je one koji su o njoj ovisni još ranjivijima.³¹

Riječ „*Brexit*“ prvi put je spomenuta od strane britanskog političara Petera Wildinga koji se tako nadovezivaao na tadašnje grčke probleme sa eurozonom. Kako je kasnije izjavio, kao jedan od političara koji su podržavali ostanak u EU za njega je to tužna riječ i žao mu je koliki zamah je uzela.³²

Jedan od glavnih argumenata euroskeptika je bio i ostao da je regulatorno opterećenje koje Bruxelles nameće poduzećima smanjilo konkurentnost i broj poslova u UK. Budući da je UK tržište najmanje regulirano tržište rada u EU (među najnižima na ljestvici OECDa) prema Coulteru i Hanckeu (2016.) za UK ne bi bilo loše osloniti se na domaće reforme, umjesto oslanjanja na Bruxelles kao lidera reformi, ali je Brexit opcija koja sadrži brojne potencijalne troškove i nesigurnosti za vrlo malo dobitka.³³

Cameron se u Bruxellesu pokušavao izboriti i smanjenje EU proračuna i veto za integracijske planove no to nije bilo dovoljno. Euroskeptici su htjeli referendum o izlasku iz EU i Cameron ga je 2013. i obećao, kao i nastojanje da će se do samog održavanja pokušati izboriti za što bolje rješenje za britanski narod.

Ideja o referendumu nije bila opće prihvaćena od strane svjetskih lidera, Cameronovu politiku ostanka u EU podržavali su i tadašnji američki predsjednik Barack Obama, njemačka kancelarka Angela Merkel, japanski premijer Shinzo Abe, tadašnji australski premijer

³¹ Stiglitz, J.E. (2017.): *Euro: kako zajednička valuta prijeti budućnosti Europe (The euro: how a common currency threatens the future of Europe)*, Profil knjiga, Zagreb, str. 299-331.

³² Sky News (dostupno na: <https://news.sky.com/story/brexit-my-fault-how-the-word-i-invented-could-be-an-epitaph-for-the-nations-decline-11576816>)

³³ Coulter S. i Hancke B. (2016.): *A Bonfire of the Regulations, or Business as Usual? The UK Labour Market and the Political Economy of Brexit*, Political Quarterly Apr-Jun2016, 87 (2), str. 148-156.

Malcolm Turnbull, predsjednica IMF-a Christine Lagarde, Hillary Clinton i mnogi drugi, tek se Donald Trump (tada kandidat, danas predsjednik SAD-a) isticao podržavajući politiku Borisa Johnsona izjavivši da „vrlo dobro poznaje Veliku Britaniju i da im je bolje bez Europske Unije“.³⁴

No kako je referendum bio siguran u samoj industriji UK je također bilo podjele. Primjerice, čak 197 poslovnih lidera Velike Britanije je poslalo otvoreno pismo *Timesu* navodeći kako UK mora ostati članica EU-a inače će ekonomija biti izložena riziku. Smatrali su da je pristup EU-u od velike važnosti da UK ekonomija nastavi rasti, a tvrtka *Euler Hermes* (tvrtka za osiguranje trgovinskih kredita) upozorila je da bi kemijski sektor UK mogao izgubiti i do 7 milijardi funti godišnje u slučaju izlaska iz EU, što bi značilo pad od 14 posto.³⁵

Viši menadžment cestovnog prometa Velike Britanije smatrao je da Brexit neće naštetiti njihovim izgledima za rast u kratkom i srednjem roku. U industriji kojoj prijete inflacija te pad automobilske proizvodnje operatori su vjerovali u razine rasta cijelog sektora.³⁶

Veće tvrtke su općenito bile za ostanak u EU, jer su one mogle lakše apsorbirati troškove razlika u regulaciji tržišta. Prema Stiglitzu (2017.), da su europske vlade, uključujući britansku, usvojile drukčije mjere, mjere usmjerene prema rastu a ne ograničavanju, prema snažnijoj kontroli tržišta, uključujući veće minimalne plaće, bolje programe prekvalifikacija i reforme kojima bi se jačala pregovaračka moć sindikata, a ne slabila - mnogim radnicima bi bilo bolje.³⁷

Tako se prema referendumu krenulo sa podijeljenim stajalištima.

³⁴ Wielechowski M. i Czech K. (2016.): *Brexit related uncertainty for UK economy*, Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia, 15 (4), str. 171-181.

³⁵ *Business leaders: EU exit risks UK economy* (Apr2016.), TCE: The Chemical Engineer, 898, str. 18

³⁶ *The Brexit effect* (Apr2018), Commercial Motor, 229 (5787), str. 6

³⁷ Stiglitz, J.E. (2017.): *Euro: kako zajednička valuta prijete budućnosti Europe (The euro: how a common currency threatens the future of Europe)*, Profil knjiga, Zagreb, str. 299-331.

4. BREXIT

4.1. Referendum

Referendum se održao u četvrtak 23.06.2016. godine, a referendumsko pitanje je glasilo:

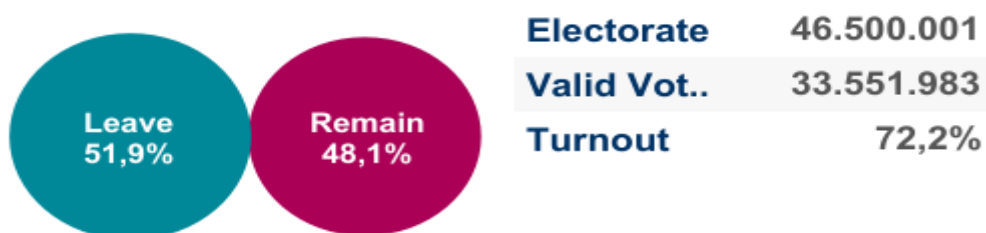
„*Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?*“ odnosno,

„*Treba li Ujedinjeno Kraljevstvo ostati član Europske Unije ili napustiti Europsku Uniju?*“

Prema odredbama Zakona o referendumu Europske Unije iz 2015.³⁸ glasačko područje je lokacijski bilo podijeljeno na Ujedinjeno Kraljevstvo i Gibraltar; dvanaest regija; 382 glasačka područja. Od toga je Engleska sadržavala 326 glasačkih područja, Škotska 32, Wales 22, a Sjeverna Irska je bila jedinstveno glasačko područje. Gibraltar se računao kao dio jugozapadne Engleske, tj. *England(+1)*.

Prebrojavanje je trajalo devet sati, a referendum je postao prvi u Velikoj Britaniji koji se brojao preko noći. Rezultati su bili slijedeći:

Slika 8: Rezultati referenduma

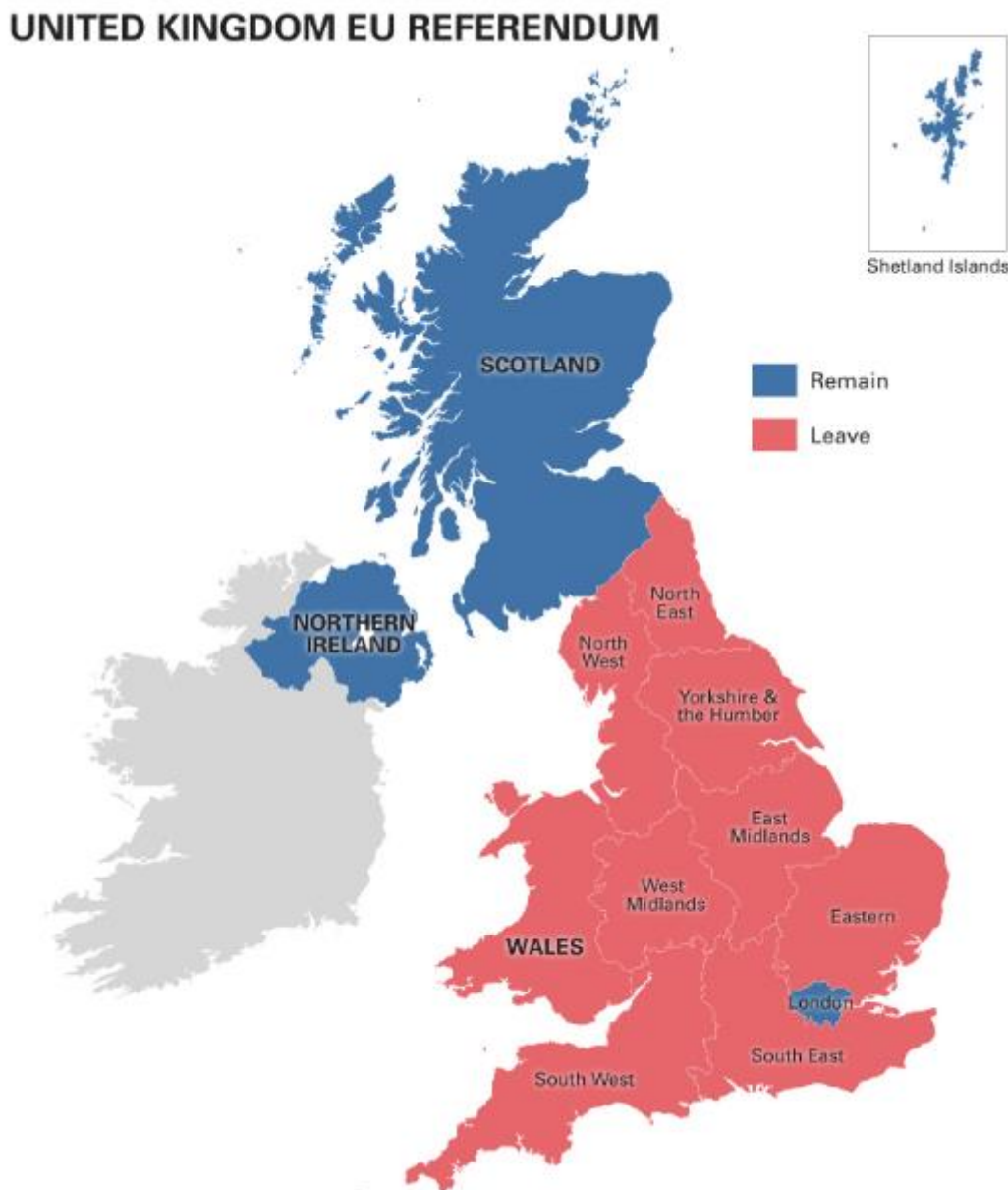

Izvor: Electoral Commission (dostupno na: <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/results-and-turnout-eu-referendum>)

³⁸ European Union Referendum Act 2015 je zakonska odredba koja je omogućila održavanje referenduma za UK i Gibraltar (dostupno na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/36/section/11/enacted>)

Kao što je vidljivo na Slici 8 na referendumu je glasalo skoro 34 milijuna ljudi, od mogućih 46 i pol milijuna, što je predstavljalo visoku izlaznost od 72,2 posto. Rezultat je bio jako tijesan te je za izlazak iz Europske Unije glasalo 51,9 posto (17.410.742) glasača, a za ostanak u EU 48,1 posto (16.141.241) glasača. Nevažećih glasova je bilo 25.359, ukupno 0,08 posto.³⁹

Slika 9: Rezultati referenduma u državama/regijama

Izvor: Britannica (dostupno na: <https://cdn.britannica.com/21/190621-050-7418E53A/majority-vote-region-referendum-United-Kingdom-European-2016.jpg>)

³⁹ Electoral Commission (dostupno na: <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/results-and-turnout-eu-referendum>)

Za ostanak u EU većina je glasovala u Škotskoj, Sjevernoj Irskoj, Gibraltaru te Londonu (o kojem će kao specifičnom području više govora biti u posljednjem poglavlju), dok je za izlazak iz EU većina glasovala u Walesu te svim regijama Engleske osim Grada Londona. Ipak, kako je i opći rezultat referenduma bio tijesan, valja vidjeti je li tako bilo i u državama.

Slika 10: Rezultati referenduma u državama

England

Northern Ireland

Scotland

Wales

Izvor: BBC (dostupno na: https://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results)

Iz Slike 10 je vidljivo kako je rezultat i u državama bio tijesan. Od dvanaest regija samo je Škotska bila izvan 40-60 margine, a izlaznost je u svim regijama (osim Sjeverne Irske koja je blago odstupala sa 62%) bila u margini od 67 do 76 posto.

Rezultat referenduma je dakle bio **izlazak** UK iz EU. Takav ishod značio je par ključnih stavki:⁴⁰

- Građani EU – građani EU u UK te građani UK u ostatku EU imaju pravo boravka, a zajamčena su i prava njihove djece i partnera
 - UK sudovi će predsjedavati izvršavanjem prava nad građanima EU u UK, a sve nejasne slučajeve može uputiti Europskom sudu pravde osam godina nakon povlačenja
- Novac – UK će do 2020. godine nastaviti uplaćivati novac u EU proračun kao i dosad (plaćat će i svoje obveze poput mirovinskih doprinosa)
 - UK će morati podmiriti trošak izlaska (oko 50 milijardi funti)
- Granica sa Irskom – neće postojati „tvrda“ granica⁴¹ i poštovati će se Belfast sporazum⁴²
 - UK će napustiti carinsku uniju
 - UK će osigurati usklađivanje s pravilima carinske unije i jedinstvenog tržišta koje se pridržava Belfast sporazuma
 - neće biti dopuštene nove regulatorne prepreke između Sjeverne Irske i ostatka UK, u interesu pridržavanja Belfast sporazuma
- Ostale stavke – strane su se složile da će biti potrebna suradnja po pitanjima sigurnosti, policije te nuklearne regulacije

⁴⁰ Withdrawal Agreement (dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/draft_withdrawal_agreement_0.pdf)

⁴¹ Tvrda granica – granica između država koju snažno kontroliraju i štite službenici, policija ili vojnici.

⁴² Belfast sporazum (ili sporazum Velikog Petka) je mirovni sporazum iz 1998. godine između britanske i irske vlade, te većine političkih stranaka Sjeverne Irske, o načinu upravljanja Sjeverne Irske zbog sukoba koji su se događali prijašnjih desetljeća

- postignut je dogovor da se osigura stalna dostupnost proizvoda na tržištu prije povlačenja te da se svede na minimalnu razinu ometanja poduzeća i potrošača

Wielechowski i Czech u svom radu (2016.) naveli su moguće buduće modele EU-UK suradnje te izdvojili kao najvjerojatnije:

- FTA⁴³ pristup – UK bi moglo nezavisno sklapati sporazume o trgovini a i sam odnos sa EU bi bio pod FTA bez posebnih tarifnih barijera, ali bi UK morala sa svakim odnosom graditi zajedničke regulacije i propise
- Švicarski stil - niz bilateralnih sporazuma oko pristupa UK ka određenim tržišnim sektorima u kojima će pratiti svu regulaciju, ali o FTA-u će pregovarati posebno.⁴⁴

4.2. Reakcije, posljedice te novi pregovori

Premijer David Cameron je tako održao svoje obećanje da će se referendum održati, a dan nakon referenduma je najavio svoju ostavku zbog konačnog ishoda glasovanja. Tri tjedna kasnije naslijedila ga je Theresa May. Iako je kao i Cameron podržavala kampanju ostanka u EU rekla je da će se zalagati za finalizaciju Brexita te da promjena neće biti. Boris Johnson, današnji premijer, tada je odbio biti nominiran iako je bio jedan od najvećih zagovornika napuštanja EU.

Prema Stiglitzu (2017.) bilo je jasno da zagovornici izlaska iz EU nisu imali nikakav plan djelovanja u slučaju pobjede i da su oni koji su tražili Brexit strašno pretjerali, ako ne i jednostavno lagali.⁴⁵

⁴³ Free Trade Agreement ili Sporazum o slobodnoj trgovini je multinacionalni sporazum ka međunarodnom pravu prema kojem se formira područje slobodne trgovine između država.

⁴⁴ Wielechowski M. i Czech K. (2016.): *Brexit related uncertainty for UK economy*, Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia, 15 (4), str. 171-181

⁴⁵ Stiglitz, J.E. (2017.): *Euro: kako zajednička valuta prijeti budućnosti Europe (The euro: how a common currency threatens the future of Europe)*, Profil knjiga, Zagreb, str. 299-331.

Bivši predsjednik Europskog Vijeća Herman Von Rempuy izjavio je da je Cameronova odluka o održavanju referenduma „najgora politička odluka zadnjih desetljeća“ te da je time otkrivena duboka odbojnost prema demokratskoj odgovornosti.

U samo četiri dana britanska funta je, u odnosu na dolar, pala za 11 posto (što je ujedno i najniža razina u zadnjih trideset godina), a u odnosu na euro 8 posto. Prva ekonomska izvješća nakon referenduma govorila su da to nije razlog za brigu, te da su pribojavanja o mogućoj recesiji pretjerana.⁴⁶ Očekivani su negativni utjecaji na eurozonu zbog manjka trgovine s UK te mogućih upitnika oko budućnosti eurozone, slabija veza s Japanom (glas za Brexit je pritisnio yen) te općenito slabija financijska tržišta.⁴⁷

Krajem 2016. godine Dom britanske zajednice prihvatio je plan Therese May o pokretanju članka 50⁴⁸ do kraja ožujka 2017., kada je i pokrenut od strane predsjednika Europskog Vijeća Donalda Tuska. Tako je prvi službeni datum izlaska UK iz EU postavljen 29. ožujka 2019. godine, a dvogodišnji formalni pregovori s EU započeli su 19. lipnja 2017. godine, 44 godine nakon što je UK postalo član Europske zajednice.⁴⁹

U srpnju 2018. godine May je finalizirala i objavila „*Chequers agreement*“⁵⁰, no sporazum je dva mjeseca kasnije bio odbijen od strane EU.

Krajem 2018. objavljen je sporazum o načinu provedbe Brexita, kojeg je odmah i podržalo preostalih 27 članica EU. No sporazum čak 3 puta nije dobio većinu u UK Parlamentu te je May morala tražiti od EU produženje procesa pregovora.

⁴⁶ *How likely is a UK recession after Brexit?* (Jul2016.), Economic Outlook, 40 (3), str. 5-9.

⁴⁷ *World Economy* (Jul2016.), Economic Outlook, 40 (3), str. 21-23.

⁴⁸ Article 50 of the Treaty on European Union – pravno-politički proces kojim država članica EU prestaje biti članica Unije.

⁴⁹ Wikipedia (dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Brexit_negotiations)

⁵⁰ Bijela knjiga vlade Velike Britanije o Brexitu, u kojoj je utvrđena vrsta budućih odnosa između dvije strane.

Budući da je treće odbijanje sporazuma (29. ožujka 2019. godine) označilo i prvi postavljeni datum izlaska UK iz EU Theresa May je to shvatila kao osobni poraz nemogućnosti provođenja Brexit planova kroz parlament te je dva mjeseca kasnije ponudila ostavku.

24. srpnja zamijenio ju je Boris Johnson, postajući tako treći premijer Ujedinjenog Kraljevstva od referenduma. On je krajem kolovoza najavio da će u rujnu okončati trenutačno zasjedanje parlamenta što je bilo kontroverzno jer parlament mora donijeti zakonodavstvo prije krajnjeg roka članka 50, koji je Theresi May od strane EU postavljen 31. listopada. Zastupnici su njegov prijedlog za raspisivanje općih izbora u listopadu odbili dva puta, no nakon drugog čitanja donesen je akt „*Benn Bill*”,⁵¹ kojim se od premijera traži da ponovo produži datum Brexita, ako do 19. listopada ni on ne uspije dobiti odobrenje parlamenta.⁵²

4.3. Brexit i budućnost

Prema Marshallu (2016.) Brexit je imao tri aspekta: otklanjanje teških podjela i nezadovoljstava unutar UK kao društva i ekonomije, zamršeni proces pregovora s partnerima iz EU oko procesa povlačenja te proces prilagodbe za budućnost u vidu opsega izlaganja međunarodnom tj. svjetskom tržištu.⁵³

Aubertin u svom radu 2017. prognozira da će se EU tržište bez Ujedinjenog Kraljevstva smanjiti za 14%, a da proizvodna baza za 6%. Također prognozira da će UK morati pronaći zamjenu za 21 milijuna dolara izvoznog tržišta (otprilike 5% proizvodnje) i alternativne izvore 224 milijuna dolara uvoza. Kao prednost navodi da UK neće imati tarifne barijere te da će tako moći slobodno kupovati u inozemstvu po povoljnim cijenama.⁵⁴

⁵¹ Akt kojim se predviđaju daljnje odredbe u vezi razdoblja pregovora o izlasku iz Europske Unije.

⁵² Wikipedia (dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Brexit_negotiations)

⁵³ Marshall P. (Oct2016.): *Brexit in its Worldwide Aspect: An Opportunity to be Grasped*, Round Table, 105 (5), str. 451-461

⁵⁴ Aubertin, S. (2017.): *Europe, North America and China: The future and is Brexit at all relevant*, Transformers Magazine, 4 (2), str. 38-43

No UK će morati prilagoditi svoju investicijsku politiku. Singapur je primjerice krajem 2014. polovinu svojih direktnih stranih ulaganja (ponajviše u infrastrukturne projekte) imao u UK, dok je UK s preko 30 milijardi funti među zemljama EU najveći investitor u Singapur te peti najveći u svijetu. Brexitom Ujedinjeno Kraljevstvo prestaje biti dio trgovinskog sporazuma EUSFTA⁵⁵, pa treba biti spremno prilagoditi se novim uvjetima, jednom kad pregovori s EU budu gotovi.⁵⁶

Prema Čepi (2017.) Brexit je bio prirodni sljedbenik desetljeća euroskepticizma ali i populistički politički događaj elita i britanskih vlasti koje su nepopularne odluke prepisivale Bruxellesu a dobre EU outpute sebi. Mediji su „potpaljivali vatru“ praveći viziju EU kao neprijatelja te stvorili dodatne podjele među narodom, igrajući tako određenu ulogu u ishodu referenduma.⁵⁷ No poanta same EU nije bila zamijeniti nacionalni identitet europskim već zadržati nacionalni identitet te ga nadograditi europskim. Brexit je, kako navodi Čapeta (2016.), učinio strah Europljana vidljivijim, misleći pritom na pitanje slobodnog kretanja ljudi, te ako EU želi preživjeti mora se prestati pretvarati da taj problem ne postoji.⁵⁸

Neka od izvješća govore kako će biti potrebno od 5 do 10 godina da se vide prvi jači utjecaji Brexita, te da će o tome ovisiti više faktora: opseg trgovinskih sporazuma UK sa ostatkom svijeta, trgovinske barijere prilikom izvoza u EU, imigracijska politika i količina deregulacije, te buduća uloga Londona kao financijskog centra. Rizik mogućeg odvajanja Škotske od UK donio bi dodatnu ekonomsku nestabilnost.⁵⁹

⁵⁵ EUSFTA ili Sporazum o slobodnoj trgovini između Europske Unije i Singapura koji je potpisan ali nije još ratificiran, a nakon Japana i Južne Koreje biti će to treći sporazum sa azijskim zemljama.

⁵⁶ Aziz, S.S. (2017.): *The Investment Protection Chapter of the EU-Singapore Free Trade Agreement Model for the Post-Brexit UK*, Journal of East-Asia & International Law, 10 (1), str. 7-26.

⁵⁷ Čepo, D. (2017.): *Populizam u i oko referenduma o izlasku Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije*, Političke analize, 7 (29), str. 9-15

⁵⁸ Čapeta, T. (2016.): *Brexit and the EU Constitutional Order: A Three Act Tragedy*, Croatian Yearbook of European law & Policy, 12 (12), str. 1-23.

⁵⁹ *Country Reports – UK* (Sep2016.), United Kingdom Country Monitor, str. 1-18.

Ujedinjeno Kraljevstvo će snositi i trošak izlaska iz EU. Lachman je 2017. točno predvidio težinu pregovora (ističući kako će upravo pitanje iznosa koji UK mora platiti na izlasku biti teško)⁶⁰ a budući da pregovori s EU još nisu finalizirani trenutni trošak izlaska, ukoliko do njega stvarno dođe u listopadu i ne bude daljnjih odgađanja, koštat će Ujedinjeno Kraljevstvo 33 milijarde funte (prema posljednjem fiskalnom izvješću OBR-a).⁶¹

Što se tiče odnosa Hrvatske sa UK tu ne bi trebalo biti značajnijih promjena, odnosi su relativno slabi još od ratnog doba. Hrvatska kao područje Jugoistočne Europe nikad nije imala iskrenu podršku Ujedinjenog Kraljevstva, u nacionalnom istraživanju provedenom uoči ulaska Hrvatske u EU samo je 10% ispitanika željelo vidjeti Hrvatsku unutra. Stoga se može reći da će Brexit dodatno udaljiti odnose.⁶²

Tri premijera od referenduma, pomicanja datuma Brexita, nemogućnost provedbe Akta 50 te nesigurnost oko mogućih izbora u UK dovoljno govori o trenutnoj problematici koja se događa u političkoj sferi UK. Savršena oluja, kako je naveo Stiglitz (2017), to jest sjecište nepovoljnih okolnosti, što je dovelo do onoga što su svjetske elite (i 48 posto UK glasača) smatrali velikom nesrećom, plimom koja se kreće suprotno od glavnog smjera globalizacije i bliskih ekonomskih integracija.⁶³

⁶⁰ Lachman D. (2017.): *Uncertainty over Brexit talks likely to drag down UK Economy*, Hill, 3/20/2017, str. 24.

⁶¹ Office for Budget Responsibility – Ured za proračunsku odgovornost (dostupno na: https://obr.uk/docs/dlm_uploads/Fiscalrisksreport2019.pdf#page=172)

⁶² Glaurdić J. (2017.): *Struggling for the Future, Burdened by the Past: Croatia's Relations with the United Kingdom from Independence to Brexit*, Croatian International Relations Review, 23 (79), str. 5-33.

⁶³ Stiglitz, J.E. (2017.): *Euro: kako zajednička valuta prijeti budućnosti Europe (The euro: how a common currency threatens the future of Europe)*, Profil knjiga, Zagreb, str. 299-331.

4.4. Empirijska analiza

U empirijskom dijelu rada upotrebom kvantitativnih metoda u ekonomiji testirao se utjecaj Brexit referenduma na odabrane makroekonomske pokazatelje.

Za potrebe istraživanja pristupljeno je Eurostat bazi podataka, te su prikupljeni podatci o kretanju nezaposlenosti, javnom dugu, deficitu državnog proračuna, te inflacije u razdoblju od 1995. do 2018. godine, dok se kao razdoblje Brexita uzima 2016, 2017, te 2018. godina.

U radu se koriste metode grafičkog prikazivanja gdje se prezentiraju kretanja odabranih varijabli, dok se upotrebom T-testa testira postojanje razlika u vrijednostima prije i nakon Brexit referenduma. Ograničenje T-testa je što ne uzima u obzir da neke varijable imaju trend, zbog čega se kod varijabli s trendom računa stopa rasta.

Dodatno je testirana povezanost između vrijednosti odabranih varijabli i Brexita upotrebom korelacije, dok se u zadnjem koraku procjenjuju trend modeli gdje se testira utjecaj Brexit referenduma na vrijednost odabranih varijabli uz kontrolnu varijablu trenda.

Analiza je rađena u statističkom softveru STATISTICA 12.

4.4.1. Rezultati istraživanja

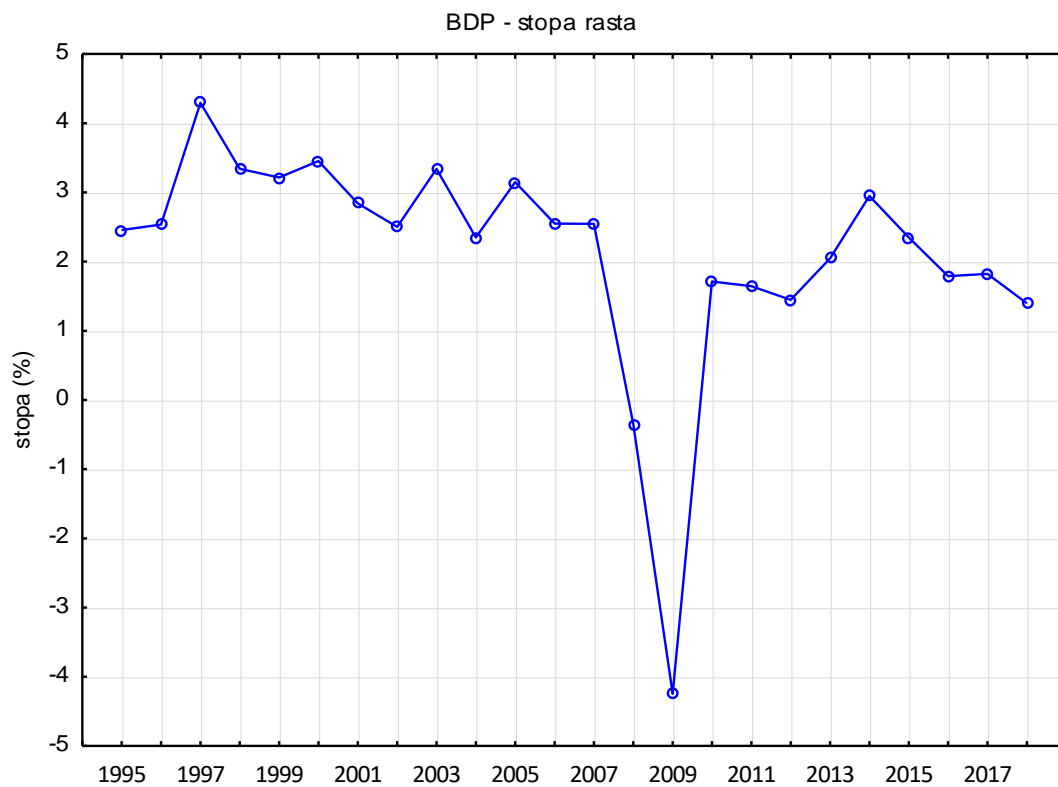
Tablica 1: Deskriptivna statistika

	N	prosje k	Medija n	Minim um	Maksi mum	St. dev.	V (%)
Unemployment, total (% of total labor force)	24	6,05	5,59	3,95	8,69	1,42	23,52
Central government debt, total (% of GDP)	22	63,17	45,01	38,82	116,49	27,61	43,70
Government deficit/surplus, debt and associated data (percentage od GDP)	24	-3,40	-3,10	-10,10	2,80	3,26	-95,94
Inflation, GDP deflator (annual %)	24	2,30	1,99	0,44	10,88	2,00	86,99
HICP (2015 = 100) - annual data (average index and rate of change)	23	84,93	81,80	68,80	105,90	12,34	14,53

Izvor: izrada autora

Prosječna stopa nezaposlenosti u promatranom razdoblju je 6,05% sa prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 1,42 postotna poena. Riječ je o nižoj disperziji oko aritmetičke sredine ($V=23,52\% < 30,00\%$). Suficit/deficit državnog proračuna oscilira oko prosječne vrijednosti - 3,40%, te se kreće u rasponu od -10,10% do 2,80%.

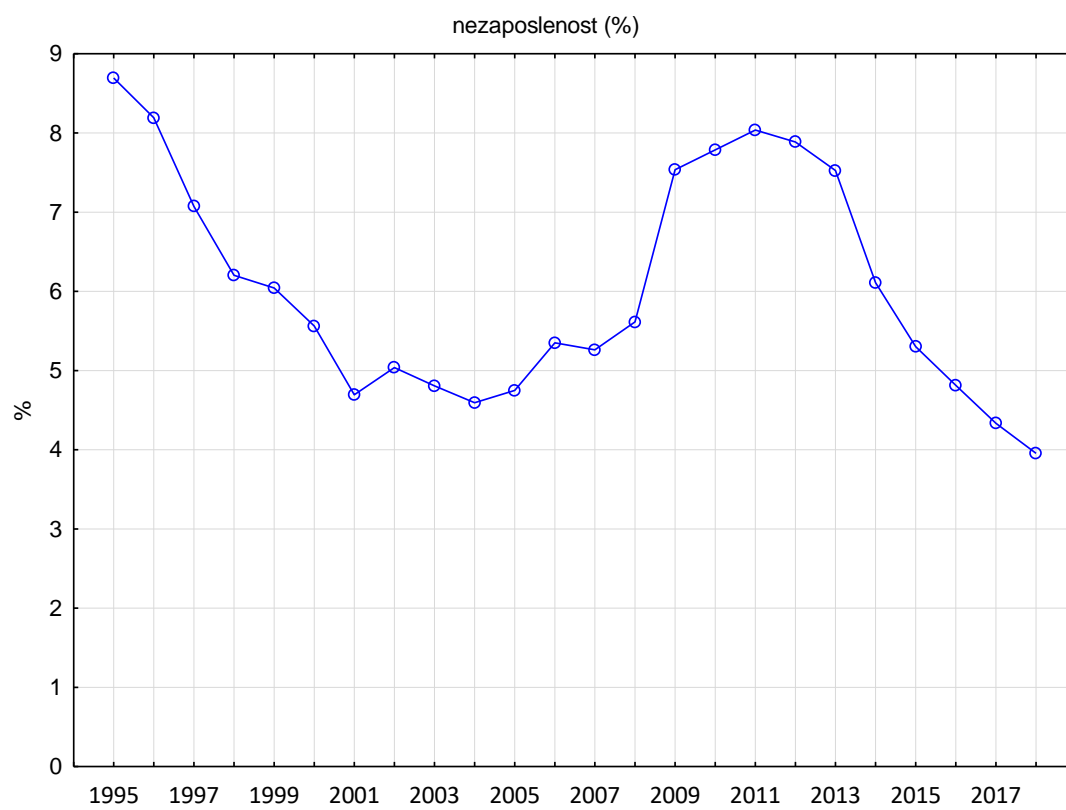
Grafikon 1: Postotna promjena BDP-a

Izvor: Izrada autora

Gospodarstvo je ostvarivalo pozitivne stope rasta u svim promatranim godinama izuzev 2008. i 2009. godine kada je ostvarena gospodarska stagnacija u doba globalne recesije.

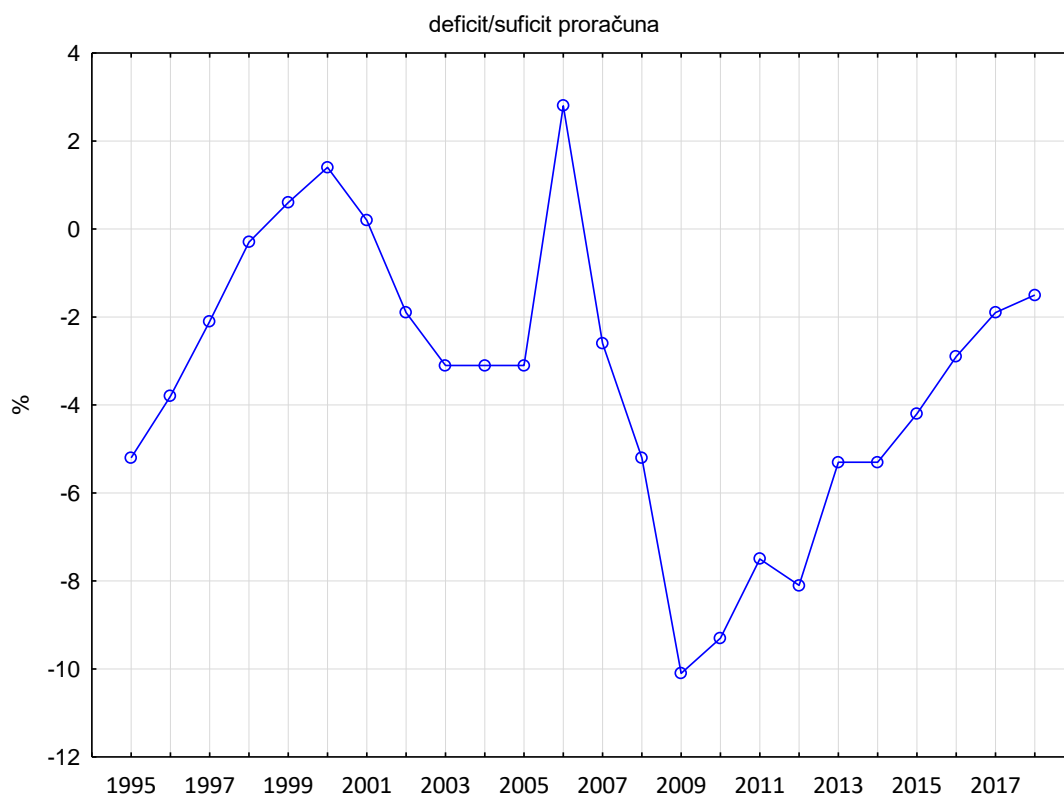
Grafikon 2: Postotna promjena nezaposlenosti

Izvor: izrada autora

Nezaposlenost je imala tendenciju pada do 2004. godine nakon čega je uslijedio blagi rast koji je bio intenzivniji u 2009. godini. Značajni pad nezaposlenosti je prisutan tek nakon 2013. godine, te se nastavlja do kraja promatranog razdoblja.

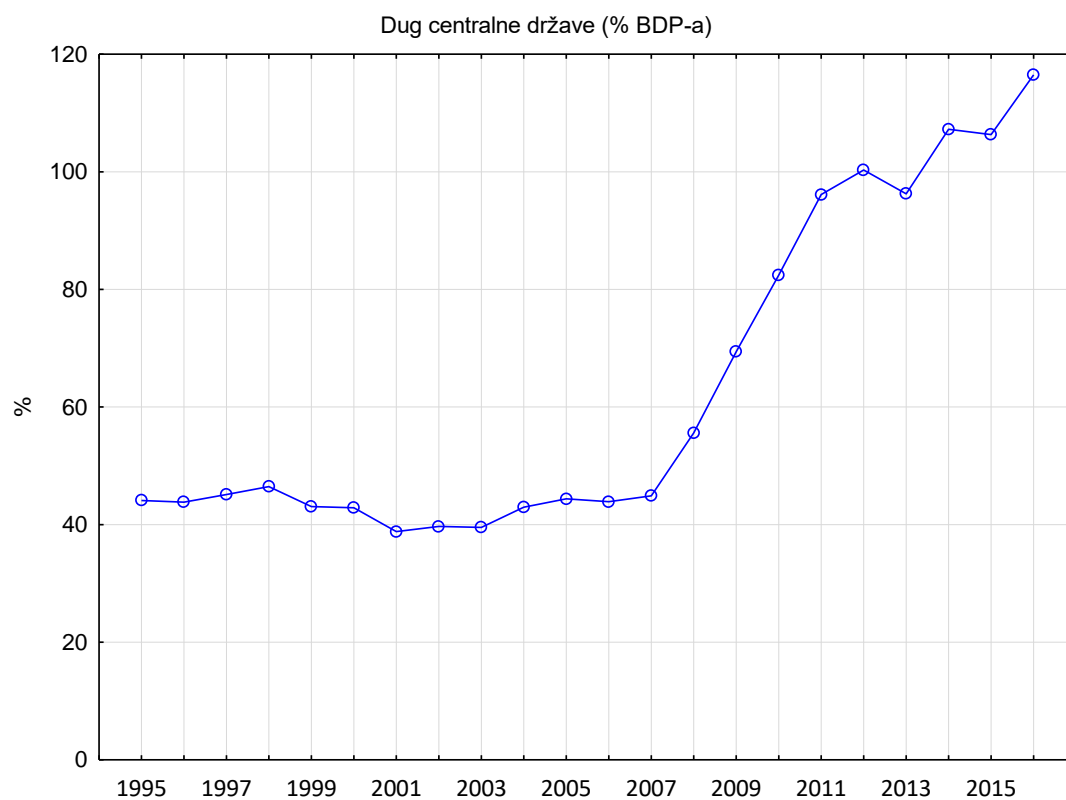
Grafikon 3: Postotna promjena deficita/suficita proračuna

Izvor: izrada autora

Saldo državnog proračuna se kretao u rasponu od -5% do +3% sve do globalne gospodarske krize kada je najveći deficit postignut 2009. godine, i to -10,10% nakon čega je bilježeno smanjenje deficita, te gospodarstvo niti jedne godine nije ostvarilo suficit, što je posljedično dovelo do porasta javnog duga.

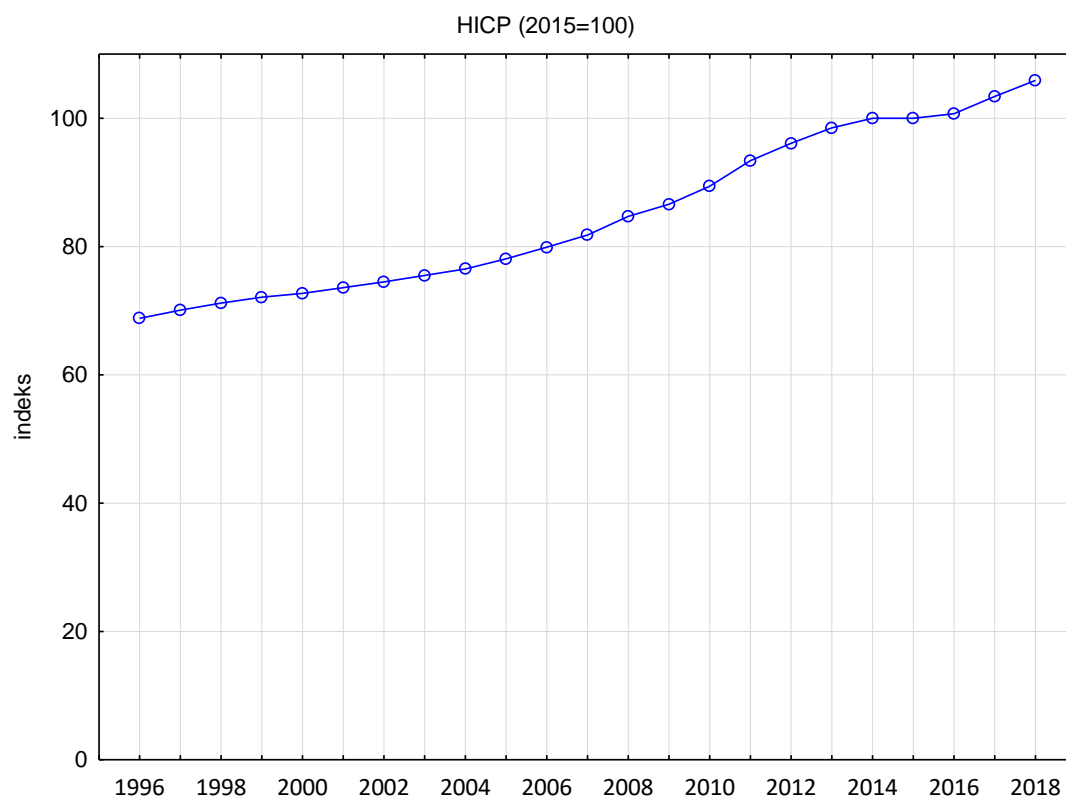
Grafikon 4: Dug centralne države kao % BDP-a

Izvor: izrada autora

Dug centralne države je bio stabilan i kretao se u udjelu od 40% BDP-a sve do kriznog razdoblja kada je prvi intenzivniji porast zabilježen 2008. godine te se nastavio do kraja promatranog razdoblja uz korekcije na niže u 2013. i 2015. godini.

Grafikon 5: Kretanje indeksa potrošačkih cijena

Izvor: izrada autora

Indeks cijena HICP (2015=100) je bilježio blagi rast u promatranom razdoblju sa tendencijom ubrzavanja nakon 2016. godine.

Tablica 2: T-test

	Mean – prije BREXIT	Std.Dev . prije BREXIT	Mean – poslije BREXIT	Std.Dev . poslije BREXIT	t	df	p
GDP growth (annual %)	2,20	1,75	1,67	0,24	0,51	22	0,615
Unemployment, total (% of total labor force)	6,29	1,35	4,37	0,43	2,40	22	0,025
Central government debt, total (% of GDP)	60,63	25,52	116,49	0,00	2,14	20	0,045
Government deficit/surplus, debt and associated data (percentage od GDP)	-3,58	3,44	-2,10	0,72	0,73	22	0,474
Inflation, GDP deflator (annual %)	2,34	2,14	2,05	0,15	0,22	22	0,826
HICP (2015 = 100) - annual data (average index and rate of change)	82,18	10,68	103,33	2,60	3,35	21	0,003

Izvor: izrada autora

Prosječna ostvarena stopa rasta BDP-a je za 0,53 postotnih bodova veća u razdoblju prije Brexit referenduma u odnosu na vrijednost nakon referenduma, te postojanje statističke značajne razlike nije utvrđeno (emp. $t=0,52$; emp. $p=0,615$). Prosječna vrijednost stope nezaposlenosti je u vremenu nakon referenduma za 1,92 postotna boda niža u odnosu na vrijednost prije referenduma, te je testiranjem utvrđeno postojanje razlike (emp. $t=2,40$; emp. $p=0,025$).

Deficit centralne države je u razdoblju nakon Brexit referenduma bio manji za 1,48 postotnih u odnosu na vrijednost prije referenduma, ali postojanje razlika nije utvrđeno (emp. $t=0,73$; emp. $p=0,474$).

Prosječna razina javnog duga je za 55,86 viša nakon referenduma o Brexitu te je statistički značajno viša u odnosu na vrijednosti prije referenduma, testiranjem je utvrđeno postojanje razlike. Razlika je utvrđena i u HICP baznom indeksu (emp. $t=3,35$; emp. $p=0,003$), dok razlika u vrijednosti stope rasta cijena nije utvrđena (emp. $t=0,22$; emp. $p=0,826$).

Tablica 3: Spearmanova korelacija

	N	Spearman - R	t(N-2)	p
Brexit & GDP growth (annual %)	24	-0,35	1,78	0,089
Brexit & Unemployment, total (% of total labor force)	24	-0,51	2,71	0,013
Brexit & Inflation, GDP deflator (annual %)	24	0,05	0,21	0,833
Brexit & Central government debt, total (% of GDP)	22	0,36	1,73	0,099
Brexit & Government deficit/surplus, debt and associated data (percentage od GDP)	24	0,24	1,14	0,265
Brexit & HICP (2015 = 100) - annual data (average index and rate of change)	23	0,58	3,30	0,003
Brexit & HICP Vt	22	0,03	0,14	0,890

Izvor: izrada autora

Spearmanovom korelacijom je utvrđeno postojanje statistički značajne umjerene i negativne povezanosti između stope nezaposlenosti i Brexit referenduma ($\rho=-0,51$; emp. $p=0,013$), te pozitivne povezanosti između pokazatelja kretanja cijena (HICP indeks) i Brexita ($\rho=0,58$; emp. $p=0,003$).

Povezanost između Brexita i ostalih odabranih varijabli nije utvrđena (emp. $p > 0,050$).

4.4.2. Trend analiza utjecaja Brexit referenduma na kretanje odabranih varijabli

Utjecaj Brexit referenduma na kretanje stope rasta BDP-a

Tablica 4: Regresija (BDP)

Regression Summary for Dependent Variable: GDP growth (annual %) R= ,40491147 R2= ,16395330 Adjusted R2= ,08432980 F(2,21)=2,0591 p						
	beta*	Std. pogreška*	b	Std. pogreška	t(21)	p
Intercept			3,30	0,66	4,99	<0,001
Trend	-0,48	0,24	-0,11	0,06	-1,96	0,064
Brexit	0,16	0,24	0,80	1,18	0,68	0,506

Izvor: izrada autora

Iz tablice se može utvrditi postojanje statistički značajnog i negativnog utjecaja trenda na kretanje stope rasta BDP-a, odnosno trend je doprinio smanjenju stope rasta BDP-a u prosjeku za 0,11 postotnih bodova u svakom narednom razdoblju (parametar statistički značajan pri graničnoj razini signifikantnosti od 10%; emp. p=0,064). Utjecaj Brexita na kretanja stope rasta BDP-a nije utvrđen (emp. p=0,506).

Problem multikolinearnosti se testira Tolerance pokazateljem.

Tablica 5: Tolerance pokazatelj multikolinearnosti (BDP)

Variables currently in the Equation; DV: GDP growth (annual %)	
	Tolerance
Trend	0,67
Brexit	0,67

Izvor: izrada autora

Vrijednost pokazatelja Tolerance je $0,67 > 0,20$, što upućuje na zaključak da problem multikolinearnosti nije prisutan u modelu.

Statistička značajnost modela kao cjeline se testira ANOVA testom.

Tablica 6: ANOVA test reprezentativnosti modela (BDP)

Analysis of Variance; DV: GDP growth (annual %)					
	Sums of Squares	df	Mean Squares	F	p
Regress.	10,17	2,00	5,08	2,06	0,153
Residual	51,85	21,00	2,47		
Total	62,02				

Izvor: izrada autora

Na temelju empirijske F vrijednosti 2,06 se može donijeti zaključak da je model kao cjelina nije statistički značajan. Zaključak je donesen na temelju empirijske p vrijednosti 0,153.

Utjecaj Brexit referenduma na kretanje nezaposlenosti

Tablica 7: Regresija (nezaposlenost)

Regression Summary for Dependent Variable: Unemployment, total (% of total labor force) R= ,45620782 R2= ,20812557 Adjusted R2= ,13270896 F(2,21)=2,7597 p						
	beta*	Std. pogreška*	b	Std. pogreška	t(21)	p
Intercept			6,29	0,56	11,28	<0,001
Trend	0,00	0,24	0,00	0,05	-0,01	0,994
Brexit	-0,46	0,24	-1,92	1,00	-1,92	0,068

Izvor: izrada autora

Iz tablice se može utvrditi postojanje statistički značajnog i negativnog utjecaja Brexit referenduma na kretanje nezaposlenosti, odnosno Brexit je doprinio smanjenju stope nezaposlenosti u prosjeku za 1,92 postotna boda (parametar statistički značajan pri graničnoj razini signifikantnosti od 10%; emp. p=0,068). Utjecaj trenda na kretanje nezaposlenosti nije utvrđen (emp. p=0,994).

Problem multikolinearnosti se testira Tolerance pokazateljem.

Tablica 8: Tolerance pokazatelj multikolinearnosti (nezaposlenost)

Variables currently in the Equation; DV: Unemployment, total (% of total labor force)	
	Tolerance
Trend	0,67
Brexit	0,67

Izvor: izrada autora

Vrijednost pokazatelja Tolerance je $0,67 > 0,20$, što upućuje na zaključak da problem multikoleinarnosti nije prisutan u modelu.

Statistička značajnost modela kao cjeline se testira ANOVA testom.

Tablica 9: ANOVA test reprezentativnosti modela (nezaposlenost)

Analysis of Variance; DV: Unemployment, total (% of total labor force)					
	Sums of Squares	df	Mean Squares	F	p
Regress.	9,69	2,00	4,84	2,76	0,086
Residual	36,86	21,00	1,76		
Total	46,55				

Izvor: izrada autora

Na temelju empirijske F vrijednosti 2,76 se može donijeti zaključak da je model kao cjelina statistički značajan pri razini pouzdanosti od 90%. Zaključak je donesen na temelju empirijske p vrijednosti 0,086.

Utjecaj Brexit referenduma na kretanje inflacije

Tablica 10: Regresija (inflacija)

Regression Summary for Dependent Variable: Inflation, GDP deflator (annual %) R= ,39109711 R2= ,15295695 Adjusted R2= ,07228619 F(2,21)=1,8961 p						
	beta*	Std. pogreška*	b	Std. pogreška	t(21)	p
Intercept			3,68	0,81	4,53	<0,001
Trend	-0,47	0,25	-0,13	0,07	1,93	0,067
Brexit	0,22	0,25	1,33	1,45	0,91	0,371

Izvor: izrada autora

Iz tablice se može utvrditi postojanje statistički značajnog i negativnog utjecaja trenda na kretanje inflacije mjerene BDP deflatorom, odnosno trend je doprinio smanjenju stope inflacije u prosjeku za 0,13 postotnih bodova u svakom narednom razdoblju (parametar statistički značajan pri graničnoj razini signifikantnosti od 10%; emp. p=0,067). Utjecaj Brexita na stope inflacije nije utvrđen (emp. p=0,371).

Problem multikolinearnosti se testira Tolerance pokazateljem.

Tablica 11: Tolerance pokazatelj multikolinearnosti (inflacija)

Variables currently in the Equation; DV: Inflation, GDP deflator (annual %)	
	Tolerance
Trend	0,67
Brexit	0,67

Izvor: izrada autora

Vrijednost pokazatelja Tolerance je $0,67 > 0,20$, što upućuje na zaključak da problem multikolinearnosti nije prisutan u modelu.

Statistička značajnost modela kao cjeline se testira ANOVA testom.

Tablica 12: ANOVA test reprezentativnosti modela (inflacija)

Analysis of Variance; DV: Inflation, GDP deflator (annual %)					
	Sums of Squares	df	Mean Squares	F	p
Regress.	14,09	2,00	7,04	1,90	0,175
Residual	78,02	21,00	3,72		
Total	92,11				

Izvor: izrada autora

Na temelju empirijske F vrijednosti 1,90 se može donijeti zaključak da je model kao cjelina nije statistički značajan. Zaključak je donesen na temelju empirijske p vrijednosti 0,175.

Utjecaj Brexit referenduma na kretanje javnog duga

Tablica 13: Regresija (javni dug)

Regression Summary for Dependent Variable: Central government debt, total (% of GDP) R= ,87613339 R2= ,76760971 Adjusted R2= ,74314758 F(2,19)=31,380 p						
	beta*	Std. pogreška*	b	Std. pogreška	t(19)	p
Intercept			25,87	5,89	4,39	<0,001
Trend	0,82	0,12	3,48	0,50	6,90	<0,001
Brexit	0,14	0,12	17,61	15,36	1,15	0,266

Izvor: izrada autora

Iz tablice se može utvrditi postojanje statistički značajnog i negativnog utjecaja trenda na kretanje javnog duga, odnosno trend je doprinio rastu javnog duga u prosjeku za 3,48 postotnih bodova u svakom narednom razdoblju (emp. $p < 0,001$). Utjecaj Brexita na kretanje javnog duga nije utvrđen (emp. $p = 0,266$).

Problem multikolinearnosti se testira Tolerance pokazateljem.

Tablica 14: Tolerance pokazatelj multikolinearnosti (javni dug)

Variables currently in the Equation; DV: Central government debt, total (% of GDP)	
	Tolerance
Trend	0,87
Brexit	0,87

Izvor: izrada autora

Vrijednost pokazatelja Tolerance je $0,87 > 0,20$, što upućuje na zaključak da problem multikolinarnosti nije prisutan u modelu.

Statistička značajnost modela kao cjeline se testira ANOVA testom.

Tablica 15: ANOVA test reprezentativnosti modela (javni dug)

Analysis of Variance; DV: Central government debt, total (% of GDP)					
	Sums of Squares	df	Mean Squares	F	p
Regress.	12283,89	2,00	6141,94	31,38	<0,001
Residual	3718,89	19,00	195,73		
Total	16002,77				

Izvor: izrada autora

Na temelju empirijske F vrijednosti 31,38 se može donijeti zaključak da je model kao cjelina statistički značajan. Zaključak je donesen na temelju empirijske p vrijednosti <0,001.

Utjecaj Brexit referenduma na kretanje salda državnog proračuna

Tablica 16: Regresija (državni proračun)

Regression Summary for Dependent Variable: Government deficit/surplus, debt and associated data (percentage od GDP) R= ,54852966 R2= ,30088479 Adjusted R2= ,23430239 F(2,21)=4,5190 p						
	beta*	Std. pogreška*	b	Std. pogreška	t(21)	p
Intercept			-0,62	1,20	-0,52	0,611
Trend	-0,64	0,22	-0,30	0,10	-2,89	0,009
Brexit	0,52	0,22	5,03	2,15	2,34	0,029

Izvor: izrada autora

Iz tablice se može utvrditi postojanje statistički značajnog i negativnog utjecaja trenda na kretanje salda državnog proračuna, odnosno trend je doprinio povećanju deficita u prosjeku za 0,30 postotnih bodova godišnje (emp. $p=0,009$). Utjecaj Brexit referenduma na kretanja salda državnog proračuna je pozitivna, odnosno u razdoblju nakon referenduma o Brexitu je utvrđen rast salda proračuna u prosjeku za 5,03 postotna boda (emp. $p=0,029$).

Problem multikolinearnosti se testira Tolerance pokazateljem.

Tablica 17: Tolerance pokazatelj multikolinearnosti (državni proračun)

Variables currently in the Equation; DV: Government deficit/surplus, debt and associated data (percentage od GDP)	
	Tolerance
Trend	0,67
Brexit	0,67

Izvor: izrada autora

Vrijednost pokazatelja Tolerance je $0,67 > 0,20$, što upućuje na zaključak da problem multikolinearnosti nije prisutan u modelu.

Statistička značajnost modela kao cjeline se testira ANOVA testom.

Tablica 18: ANOVA test reprezentativnosti modela (državni proračun)

Analysis of Variance; DV: Government deficit/surplus, debt and associated data (percentage od GDP)					
	Sums of Squares	df	Mean Squares	F	p
Regress.	73,45	2,00	36,72	4,52	0,023
Residual	170,66	21,00	8,13		
Total	244,11				

Izvor: izrada autora

Na temelju empirijske F vrijednosti 4,52 se može donijeti zaključak da je model kao cjelina statistički značajan. Zaključak je donesen na temelju empirijske p vrijednosti 0,023.

Utjecaj Brexit referenduma na kretanje HICP verižnog indeksa cijena

Tablica 19: Regresija (indeks cijena)

Regression Summary for Dependent Variable: HICP VtR= ,32952608 R2= ,10858744 Adjusted R2= ,01475454 F(2,19)=1,1572 p						
	beta*	Std. pogreška*	b	Std. pogreška	t(19)	p
Intercept			101,28	0,52	193,51	<0,001
Trend	0,41	0,27	0,06	0,04	1,52	0,145
Brexit	-0,26	0,27	-0,77	0,79	-0,98	0,340

Izvor: izrada autora

Na kretanje inflacije u gospodarstvu nije utjecao ni trend (emp. $p=0,145$) niti Brexit (emp. $p=0,340$).

Problem multikolinearnosti se testira Tolerance pokazateljem.

Tablica 20: Tolerance pokazatelj multikolinearnosti (indeks cijena)

Variables currently in the Equation; DV: HICP Vt	
	Tolerance
Trend	0,65
Brexit	0,65

Izvor: izrada autora

Vrijednost pokazatelja Tolerance je $0,65 > 0,20$, što upućuje na zaključak da problem multikolinearnosti nije prisutan u modelu.

Statistička značajnost modela kao cjeline se testira ANOVA testom.

Tablica 21: ANOVA test reprezentativnosti modela (indeks cijena)

Analysis of Variance; DV: HICP Vt						
	Sums of Squares	df	Mean Squares	F	p	
Regress.	2,40	2,00	1,20	1,16	0,336	
Residual	19,70	19,00	1,04			
Total	22,10					

Izvor: izrada autora

Na temelju empirijske F vrijednosti 1,06 se može donijeti zaključak da je model kao cjelina nije statistički značajan. Zaključak je donesen na temelju empirijske p vrijednosti 0,336.

5. ZAKLJUČAK

Nakon što je između 1600. i 1700. godine postala jedna od najcjeljenijih gospodarskih regija Europe, Britanija je vodila industrijsku revoluciju i dominirala neovisnom, razvijenom i međunarodnom trgovinskom ekonomijom tijekom 19. stoljeća. Iz Drugog svjetskog rata je izašla kao vojni pobjednik, ali s oslabljenim proizvodnim sektorom. Poslijeratni oporavak bio je relativno spor i trajao je gotovo 40 godina, uz dodatni poticaj nakon članstva u Europskoj Uniji.

Kako je euroskepticizam bio uvijek prisutan njegovi zagovaratelji su situaciju uzastopnog gospodarskog rasta Ujedinjenog Kraljevstva nakon posljednje globalne recesije dočekali kao priliku da proguraju stav kako UK može i bez Europske Unije. U tome su i uspjeli rezultatom referenduma koji je značio izlazak iz EU, a koji se tek mora dovršiti. Koliko je to bila dobra ideja vrijeme će dugoročno pokazati, Ujedinjeno Kraljevstvo je prije Brexita bilo u komfornoj situaciji, bili su ograđeni od politika EU koje im nisu odgovarale, ostali su u dobrim odnosima sa SAD-om te rasli u trgovini sa Azijskim državama. Engleski jezik je i dalje #1, a s funtom su i dalje sami kontrolirali svoje financijsko tržište, u odnosu na euro i dolar.

Sam rezultat referenduma pokazuje nesigurnost ljudi oko podloge za budućnost, dok mogućnost domino efekta (primjerice pitanje Škotske u UK) pokazuje koliki je opseg utjecaja ovakvih odluka.

Iz provedene statističke analize vidljivo je da je u periodu nakon Brexit referenduma Ujedinjeno Kraljevstvo zabilježilo smanjenu inflaciju i nezaposlenost, te pozitivan rast salda državnog proračuna. Brexit **zasad** nije imao značajnijeg negativnog utjecaja na ekonomiju Ujedinjenog Kraljevstva pa se stoga **odbacuje H1 hipoteza te prihvaća H0 hipoteza: Brexit referendum djeluje pozitivno na UK ekonomiju i njenu perspektivu.**

Čak i nakon 3 godine od referenduma situacija oko Brexita nije riješena, kao najvažnijeg geopolitičkog poteza Ujedinjenog Kraljevstva u desetljećima. Premijer Boris Johnson ne podržava odlaganja dogovora te i dalje označava već više puta obećanu isporuku Brexita 31. listopada: *"Moramo riješiti Brexit jer Velika Britanija mora izaći 31. listopada. Inače se bojim da će trajna šteta biti učinjena našem povjerenju u demokraciju u Velikoj Britaniji."*⁶⁴

Tako Brexit i dalje ostaje jedna od najvažnijih suvremenih problematika u ekonomskom, demokratskom i geopolitičkom pogledu te će sasvim sigurno preoblikovati budućnost Europske Unije, eurozone i globalizacije.

⁶⁴ Reuters, dostupno na: <https://www.reuters.com/article/uk-britain-eu/british-parliament-blocks-no-deal-but-johnson-says-brexit-will-happen-idUSKCN1VU0P3>

SAŽETAK

U radu je provedena analiza dosadašnjeg utjecaja Brexit referenduma na ekonomiju Ujedinjenog Kraljevstva, te je zaključen pozitivan utjecaj. Cilj je bio ukazati na važnost i problematiku suvremenih političkih odluka u današnjem globaliziranom svijetu. Opisana je povijest UK ekonomije s njenim bitnijim događajima, kao i događajima koji su doveli do Brexit referenduma. Analizirani su njegovi rezultati te najbitniji makroekonomski indikatori prije i nakon referenduma.

Ključne riječi

Ujedinjeno Kraljevstvo, Brexit, referendum, Europska Unija

SUMMARY

The paper analyzes the impact of Brexit referendum on the UK economy so far and concludes its positive impact. The aim was to point out the importance and problems of contemporary political decisions in today's globalized world. The history of the UK economy is described by major events as well as the events leading up to the Brexit referendum. Analyzed are its results and the most important macroeconomic indicators before and after the referendum.

Key words

United Kingdom, Brexit, referendum, European Union

LITERATURA

1. Aubertin, S. (2017.): *Europe, North America and China: The future and is Brexit at all relevant*, Transformers Magazine, 4 (2), str. 38-43.
2. Aziz, S.S. (2017.): *The Investment Protection Chapter of the EU-Singapore Free Trade Agreement Model for the Post-Brexit UK*, Journal of East-Asia & International Law, 10 (1), str. 7-26.
3. BBC (dostupno na: https://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results)
4. *Business leaders: EU exit risks UK economy* (Apr2016.), TCE: The Chemical Engineer, 898, str. 18.
5. Coulter S. i Hancke B. (2016.): *A Bonfire of the Regulations, or Business as Usual? The UK Labour Market and the Political Economy of Brexit*, Political Quarterly Apr-Jun2016, 87 (2), str. 148-156.
6. *Country Reports – UK* (Sep2016.), United Kingdom Country Monitor, str. 1-18.
7. Čapeta, T. (2016.): *Brexit and the EU Constitutional Order: A Three Act Tragedy*, Croatian Yearbook of European law & Policy, 12 (12), str. 1-23.
8. Čepo, D. (2017.): *Populizam u i oko referenduma o izlasku Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije*, Političke analize, 7 (29), str. 9-15.
9. Economics Help (dostupno na: <https://www.economicshelp.org/>)
10. Economist (dostupno na: <https://www.economist.com/finance-and-economics/2008/01/24/faulty-powers>)
11. Electoral Commission (dostupno na: <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/results-and-turnout-eu-referendum>)
12. Encyclopedia Britannica (dostupno na: <https://www.britannica.com>)

13. Eurostat (dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/home>)
14. Glaurdić J. (2017.): *Struggling for the Future, Burdened by the Past: Croatia's Relations with the United Kingdom from Independence to Brexit*, Croatian International Relations Review, 23 (79), str. 5-33.
15. Guardian (dostupno na: <https://www.theguardian.com/politics/2016/feb/07/british-euro-scepticism-a-brief-history>)
16. *How likely is a UK recession after Brexit?* (Jul2016.), Economic Outlook, 40 (3), str. 5-9.
17. Hoyle, R.W. (1998): *Taxation and the mid-Tudor crisis*, Economic History Review 51#4
18. Independent (dostupno na: <https://www.independent.co.uk/news/business/brexit-paul-krugman-zero-chance-britain-better-off-eu-leave-single-market-custom-union-exports-trade-a7965871.html>)
19. Lachman D. (2017.): *Uncertainty over Brexit talks likely to drag down UK Economy*, Hill, 3/20/2017, str. 24.
20. Marshall P. (Oct2016.): *Brexit in its Worldwide Aspect: An Opportunity to be Grasped*, Round Table, 105 (5), str. 451-461.
21. May, T. (1987.): *An economic and social history of Britain: 1760-1970*, Longman House, Harlow.
22. Ramsay, G.D. (1965): *The Wiltshire Woollen Industry in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, Frank Cass&Co. Ltd, Oxon
23. Reuters (dostupno na: <https://www.reuters.com/article/uk-britain-eu/british-parliament-blocks-no-deal-but-johnson-says-brexit-will-happen-idUSKCN1VU0P3>)
24. Office for Budget Responsibility – Ured za proračunsku odgovornost (dostupno na: https://obr.uk/docs/dlm_uploads/Fiscalrisksreport2019.pdf#page=172)
25. Sky News (dostupno na: <https://news.sky.com/story/brexit-my-fault-how-the-word-i-invented-could-be-an-epitaph-for-the-nations-decline-11576816>)

26. Stiglitz, J.E. (2017.): *Euro: kako zajednička valuta prijeti budućnosti Europe (The euro: how a common currency threatens the future of Europe)*, Profil knjiga, Zagreb, str. 299-331,
27. *The Brexit effect* (Apr2018), Commercial Motor, 229 (5787), str. 6
28. Wielechowski M. i Czech K. (2016.): *Brexit related uncertainty for UK economy*, Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia, 15 (4), str. 171-181.
29. Wikipedia (dostupno na: <https://en.wikipedia.org/>)
30. Withdrawal Agreement (dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/draft_withdrawal_agreement_0.pdf)
31. *World Economy* (Jul2016.), Economic Outlook, 40 (3), str. 21-23.
32. Wrigley, E.A. (2018.): *Reconsidering the Industrial Revolution: England and Wales*, Journal of Interdisciplinary History 49.01, 9-42.

POPIS GRAFIKONA, SLIKA I TABLICA

Grafikon 1: Postotna promjena BDP-a

Grafikon 2: Postotna promjena nezaposlenosti

Grafikon 3: Postotna promjena deficita/suficita proračuna

Grafikon 4: Dug centralne države kao % BDP-a

Grafikon 5: Kretanje indeksa potrošačkih cijena

Slika 1: Ekonomski oporavak UK od recesija (postotna promjena u realnom BDP-u)

Slika 2: UK inflacija, godišnja promjena (1860-2015)

Slika 3: UK nezaposlenost u % (1881-2013)

Slika 4: UK realni BDP, u milijardama funti (1955-2015)

Slika 5: Nacionalni dug UK kao postotak BDP-a (1900-2014)

Slika 6: Najvažnija uvozna tržišta UK (2015.)

Slika 7: Najvažnije UK izvozne destinacije (2015.)

Slika 8: Rezultati referenduma

Slika 9: Rezultati referenduma u državama/regijama

Slika 10: Rezultati referenduma u državama

Tablica 1: Deskriptivna statistika

Tablica 2: T-test

Tablica 3: Spearmanova korelacija

Tablica 4: Regresija (BDP)

Tablica 5: Tolerance pokazatelj multikolinearnosti (BDP)

Tablica 6: ANOVA test reprezentativnosti modela (BDP)

Tablica 7: Regresija (nezaposlenost)

Tablica 8: Tolerance pokazatelj multikolinearnosti (nezaposlenost)

Tablica 9: ANOVA test reprezentativnosti modela (nezaposlenost)

Tablica 10: Regresija (inflacija)

Tablica 11: Tolerance pokazatelj multikolinearnosti (inflacija)

Tablica 12: ANOVA test reprezentativnosti modela (inflacija)

Tablica 13: Regresija (javni dug)

Tablica 14: Tolerance pokazatelj multikolinearnosti (javni dug)

Tablica 15: ANOVA test reprezentativnosti modela (javni dug)

Tablica 16: Regresija (državni proračun)

Tablica 17: Tolerance pokazatelj multikolinearnosti (državni proračun)

Tablica 18: ANOVA test reprezentativnosti modela (državni proračun)

Tablica 19: Regresija (indeks cijena)

Tablica 20: Tolerance pokazatelj multikolinearnosti (indeks cijena)

Tablica 21: ANOVA test reprezentativnosti modela (indeks cijena)